

บทที่ 5

รูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อม ในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

เขื่อนเป็นโครงสร้างทางวิศวกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์หลายประการ เช่น เป็นน้ำต้นทุนสำหรับการชลประทานเพื่อการเกษตรกรรม เพื่อการผลิตพลังงานไฟฟ้า เพื่อการอุปโภค-บริโภค เพื่อบรรเทาปัญหาอุทกภัย เพื่อรักษาสมดุลป้องกันไม่ให้น้ำทะเลรุกเข้าสู่แผ่นดินมากเกินไป และเป็นกันชนหรือด่านสำหรับการป้องกันการบุกรุกเข้าประเทศ เป็นต้น เขื่อนจึงเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีประโยชน์และความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศให้เจริญก้าวหน้า สามารถสร้างความเจริญให้กับสังคมของมนุษย์มาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน สำหรับประเทศไทยมีการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่เพื่อการพัฒนาประเทศเขื่อนแรก คือ เขื่อนภูมิพลแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2507 และหลังจากนั้นได้มีการก่อสร้างเขื่อนอื่น ๆ ตามมาก่ออีกจำนวนมาก มีทั้งเขื่อนคอนกรีต (Concrete Dam) เขื่อนดินถม (Earthfill Dam) และเขื่อนหินถม (Rockfill Dam) ซึ่งในทางทฤษฎีด้านวิศวกรรมแล้วเขื่อนเหล่านี้มีอายุการใช้งานที่จำกัดแตกต่างกันตามประเภทของวัสดุหลักที่นำมาก่อสร้าง และอาจขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านอื่น ๆ เช่น การควบคุมในขั้นตอนการก่อสร้าง การดูแล การตรวจสอบ การซ่อมแซมบำรุงรักษาและการปฏิบัติการ (Operate) แต่ทั้งนี้ในอนาคตเขื่อนทุกเขื่อนสามารถหมดอายุการใช้งานหรือใช้งานไม่ได้ ซึ่งเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้จะมีสภาพและสถานะความปลอดภัยของเขื่อนก่อให้เกิดความเสี่ยงเกินเกณฑ์ที่ยอมรับได้หากปล่อยไว้จะส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนผู้ที่อยู่อาศัยได้เขื่อน กระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเขื่อนขนาดกลางและขนาดใหญ่ดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้วในต่างประเทศ ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเตรียมการล่วงหน้าเพื่อตั้งรับกับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นมาได้ในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพด้วยความมั่นใจ

สำหรับประเทศไทยที่ผ่านมาไม่พบว่ามีการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่เป็นการตั้งรับในเชิงของการป้องกันปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นก่อนเกิดสภาวะของเขื่อนแตกหรือเขื่อนพังไว้เป็นการล่วงหน้า ดังนั้นการวิจัยจึงได้หาคำตอบที่เป็นแนวทางในการดำเนินการกับปัญหาที่คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ โดยใช้วิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้ดังรายละเอียดในบทที่ 3

และได้คำตอบที่เป็นประเด็นการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ 2 ประเด็น คือ ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ และการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ตามผลการวิเคราะห์ในบทที่ 4 และเพื่อให้ได้รูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ที่มีความถูกต้อง เหมาะสมและสามารถจะนำไปใช้ได้จริง การวิจัยจึงกำหนดวิธีวิทยาการวิจัยเพิ่มเติมด้วยการจัดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ได้มีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) เพื่อให้ได้คำตอบจากประชากรที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับเขื่อนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบประเด็นการเตรียมความพร้อมที่กำหนดไว้ เพื่อที่การวิจัยจะได้นำคำตอบไปวิเคราะห์เปรียบเทียบให้ได้รูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด โดยมีกระบวนการวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design)

การมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ หรือ Participatory Design, Co-Design หรือเรียกสั้น ๆ ว่า Co-Design เป็นเทคนิคในการวิจัยเชิงคุณภาพวิธีใหม่ ที่ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2560) นำมาใช้ โดยมีแนวคิดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ได้มีส่วนร่วมในการออกแบบเพื่อจะได้นำเอาคำตอบที่ได้รับมาเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์จากการวิจัยเชิงคุณภาพถึงความเหมือนและความแตกต่างของคำตอบที่ได้มาเพื่อยืนยันความครบถ้วนสมบูรณ์ของรูปแบบตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยมีประชากรที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับเขื่อนของประเทศไทย ประกอบด้วย กลุ่มผู้รับผิดชอบดูแลเขื่อนหลักของประเทศไทย ได้แก่ กรมชลประทาน และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย กลุ่มผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐเป็นหัวหน้าส่วนราชการในจังหวัดที่มีเขื่อนตั้งอยู่ ได้แก่ โยธาธิการและผังเมืองจังหวัด สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักอุทยานแห่งชาติ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ กลุ่มนักวิชาการและนักกฎหมาย ได้แก่ เจ้าพนักงานผู้ปกครองท้องที่ เจ้าพนักงานท้องถิ่น อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยของรัฐ และนักกฎหมาย และกลุ่มผู้แทนประชาชนที่มีบทบาทสำคัญในพื้นที่และใช้ประโยชน์จากเขื่อนในการประกอบอาชีพมาร่วมกันออกแบบในประเด็นสำคัญเพื่อการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ตามกระบวนการจัดทำ Co-Design ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 กระบวนการจัดทำ Co-Design

การจัดทำ Co-Design มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) การเตรียมการจัดทำ Co-Design

เป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ก่อนดำเนินการจัดทำ Co-Design ประกอบด้วย การกำหนดกลุ่มประชากรร่วมออกแบบ กำหนดประเด็นในการจัดทำ Co-Design การกำหนดสถานที่จัดกิจกรรม การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์และของใช้ในการจัดทำ Co-Design และจัดเตรียมเลขานุการประจำกลุ่ม ก่อนการดำเนินการจัดทำ Co-Design มีรายละเอียด ดังนี้

(1) ประชากรร่วมออกแบบเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับเขื่อน รวมทั้งสิ้น 16 คน (ภาคผนวก ค.) ประกอบด้วย

(1.1) ผู้บริหารจัดการเขื่อน คือ ผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์และมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการออกแบบ บริหารงานก่อสร้าง การบริหารจัดการและบำรุงรักษาเขื่อน และผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเขื่อน จากกรมชลประทานและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย รวมทั้งหมด 4 คน

(1.2) ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐ คือ หัวหน้าส่วนราชการในจังหวัดที่มีเขื่อนตั้งอยู่และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับเขื่อน ประกอบด้วย โยธาธิการและผังเมืองจังหวัด สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักอุทยานแห่งชาติ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งหมด 4 คน

(1.3) นักวิชาการและนักกฎหมาย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับเขื่อน การปกครองและบริหารจัดการพื้นที่ในเขตที่มีเขื่อนตั้งอยู่ รวมทั้งด้านกฎหมาย ประกอบด้วย เจ้าพนักงานผู้ปกครองท้องที่ เจ้าพนักงานท้องถิ่น อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีผลงานเกี่ยวกับเขื่อน และนักวิชาการด้านกฎหมาย รวมทั้งหมด 4 คน

(1.4) ผู้แทนภาคประชาชน คือ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในพื้นที่และใช้ประโยชน์จากเขื่อนในการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย ผู้นำฝ่ายปกครองท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) หัวหน้ากลุ่มเกษตรกรด้านการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ และตัวแทนกลุ่มแกนนำภาคประชาชน (NGO) รวมทั้งหมด 4 คน

ประชากรร่วมออกแบบทั้ง 16 คน แยกออกเป็น 2 ชุด คือ ประชากรกลุ่มเฉพาะ และประชากรกลุ่มผสม

ประชากรกลุ่มเฉพาะ หมายถึง ประชากรที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในลักษณะที่คล้ายกัน มีทั้งหมด 4 กลุ่ม ๆ ละ 4 คน ได้แก่

กลุ่มเฉพาะ 1 ผู้บริหารจัดการเขื่อน

กลุ่มเฉพาะ 2 ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐ

กลุ่มเฉพาะ 3 นักวิชาการและนักกฎหมาย

กลุ่มเฉพาะ 4 ผู้แทนภาคประชาชน

ประชากรกลุ่มผสม หมายถึง ประชากรที่แยกออกมาจากกลุ่มเฉพาะ กลุ่มละ 1 คน เพื่อมารวมเป็นกลุ่มผสม มีทั้งหมด 4 กลุ่ม ๆ ละ 4 คน แต่ละกลุ่มผสมประกอบด้วย ผู้บริหารจัดการเขื่อน ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการหรือนักกฎหมาย และผู้แทนภาคประชาชน

การจัดให้มีประชากรกลุ่มเฉพาะเพื่อให้ประชากรที่มีประสบการณ์คล้าย ๆ กัน มาร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันเพื่อหาคำตอบในประเด็นปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ และการบริหารจัดการเขื่อนใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ซึ่งเป็นความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนการจัดให้มีประชากรกลุ่มผสมซึ่งมีประสบการณ์ที่ต่างกัันมาร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันคำตอบของแต่ละคน อาจจะมีคามเหมือนกันหรือแตกต่างกันแล้วแต่ประสบการณ์ของแต่ละคนในกลุ่ม แต่ก็ต้องมีมิติร่วมกันของกลุ่มผสม (ดูภาพประกอบที่ 5.1)

ภาพประกอบที่ 5.1 ประชากรและผู้เข้าร่วมในการจัดทำ Co-Design

(2) การจัดทำประเด็น

ประเด็นในการจัดทำ Co-Design ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของร่างรูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ได้มาจาก

การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับเขื่อนและนักวิชาการดังได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 มาเป็นประเด็นในการจัดทำ Co-Design มีรายละเอียด ดังนี้

(2.1) ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ เป็นตัวบ่งชี้สำคัญสำหรับอนาคตของเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ เป็นปัจจัยที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการตรวจสอบ วิเคราะห์และประเมินผลเพื่อหาข้อสรุปร่วมกันถึงประโยชน์และโทษที่จะได้รับจากเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ประกอบด้วย

(2.1.1) ด้านความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพความปลอดภัยเขื่อนและความเสี่ยงต่อชีวิต ทรัพย์สินของมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยหลักประการแรกที่มีความสำคัญในการพิจารณาตัดสินใจว่าจะเลิกใช้วิธีการซ่อมแซมหรือเลิกใช้เขื่อน

(2.1.2) ด้านเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่ช่วยในการตัดสินใจสำหรับอนาคตเขื่อนได้อย่างมีหลักเกณฑ์และมีเหตุผล เมื่อผลการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายระหว่างการซ่อมแซมบำรุงรักษาเขื่อนให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานตามมาตรฐานสูงสุดด้านวิศวกรรมของสมาคมเขื่อนใหญ่ระหว่างประเทศ (ICOLD) กับการเลิกใช้เขื่อน

(2.1.3) ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางสังคม ค่านิยมและผลประโยชน์ของชุมชนรอบบริเวณเขื่อน ซึ่งผลประโยชน์ของชุมชนรอบบริเวณเขื่อนอาจเป็นปัจจัยสำคัญในการตอบสนองต่อข้อเสนอในการรักษาสภาพเขื่อน และในทางกลับกันก็อาจมีการสนับสนุนในการเลิกใช้เขื่อน

(2.1.4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการในการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากการริเริ่มโครงการก่อนที่จะดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

(2.1.5) ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม เป็นปัจจัยที่ใช้อธิบายทางเลือกสำหรับเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ วิศวกรรมสามารถระบุทางเลือกด้านเทคนิคที่ใช้ในการบรรลุเป้าหมายและยังใช้เทคโนโลยีในการวิเคราะห์ต้นทุน ผลประโยชน์และความเสี่ยงของแต่ละทางเลือก

(2.1.6) ด้านเงินทุน โครงการ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่ออนาคตเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ การดำเนินการใด ๆ จำเป็นต้องใช้เงินทุน/งบประมาณดำเนินการทั้งสิ้น ดังนั้นแหล่งที่มาและปริมาณของเงินทุน โครงการจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

(2.1.7) ด้านกฎหมาย การจะดำเนินการใด ๆ จะต้องมียกกฎหมายรองรับหรือต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อช่วยลดความผิดพลาดและช่วยให้เกิดความมั่นใจได้ว่าขั้นตอนการตัดสินใจและการดำเนินโครงการเลิกใช้เงินเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

(2.2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเงินที่ใช้งานไม่ได้

(2.2.1) นโยบายและแผนปฏิบัติการในการเลิกใช้เงินที่ใช้งานไม่ได้

การดำเนินโครงการเลิกใช้เงินที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประชาชนและชุมชนจำนวนมาก รัฐบาลต้องกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะเพื่อแก้ปัญหาที่รับรู้ที่เกิดขึ้น ซึ่งกลไกในการกำหนดนโยบายรัฐบาลและการมอบหมายให้องค์กรใดเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจะเป็นภาระหน้าที่ของคณะรัฐมนตรี

เมื่อมีนโยบายที่ชัดเจนแล้วหน่วยงานของรัฐที่ได้รับมอบหมายและที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติโดยการจัดทำแผนปฏิบัติการ(Action plan) จัดทำงบประมาณ การประชาสัมพันธ์แผนให้ประชาชนทราบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถทำงานเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องไม่ให้เกิดการดำเนินงานสะดุด การจัดทำแผนปฏิบัติการต้องกำหนดขั้นตอนการดำเนินการ มีกระบวนการดำเนินการ และกรอบระยะเวลาดำเนินการที่ชัดเจน

(2.2.2) กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เงินที่ใช้งานไม่ได้

กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เงินที่ใช้งานไม่ได้ เป็นขั้นตอนในการตัดสินใจและเลือกวิธีการที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการเลิกใช้เงินที่ใช้งานไม่ได้ ภายใต้ข้อกำหนดของกฎหมายและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดแก่ประเทศชาติและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเริ่มต้นโครงการและการกลั่นกรองข้อมูล

ขั้นตอนแรกเป็นการประเมินโครงการเบื้องต้นเพื่อระบุปัญหาและผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ประเมินเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ของเงินเพื่อให้แน่ใจว่ามีสาเหตุที่สำคัญและชัดเจนที่จะเสนอเพื่อนำไปสู่การดำเนินการเลิกใช้เงิน หรือซ่อมแซมเงินให้ใช้งานได้ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ

เมื่อผลการพิจารณาในขั้นตอนแรกมีน้ำหนักและมีเหตุผลสำคัญที่จะนำไปสู่การดำเนินการเลิกใช้เงิน ผู้รับผิดชอบโครงการต้องแต่งตั้งคณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาขึ้นมาเก็บรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยบ่งชี้ในการพิจารณา

ตัดสินใจเลิกใช้เงินที่ใช้งานไม่ได้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว พร้อมตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลวิเคราะห์และประเมินผลโครงการ ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อยืนยันการตัดสินใจว่าจะดำเนินการเลิกใช้เงิน หรือเลือกซ่อมแซมเงินเพื่อใช้งานตามวัตถุประสงค์เดิมต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการอนุมัติโครงการ

เมื่อคำตอบในขั้นตอนที่ 2 ยืนยันให้ดำเนินการเลิกใช้เงินจะต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และก่อนอนุมัติโครงการต้องตรวจสอบผลอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมฉบับสมบูรณ์ที่ประกาศให้สาธารณชนทราบอย่างเป็นทางการ โดยผลลัพธ์การประเมินทุกฝ่ายต้องให้การยอมรับจึงนำไปใช้ประกอบการพิจารณาในการอนุมัติโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเลิกใช้เงิน

เมื่อโครงการได้รับอนุมัติก็จะเข้าสู่การดำเนินการเลิกใช้เงิน ตามวิธีการใดวิธีการหนึ่งที่ทุกฝ่ายเห็นชอบ เช่น การตัดแปลงสภาพเงิน การรื้อถอนเงินบางส่วน หรือการรื้อถอนเงินทั้งหมด โดยหน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการต้องจัดทำแบบ เงื่อนไขและข้อกำหนดด้านวิศวกรรมแบบแสดงรายการปริมาณงานและราคา การขออนุญาตและขออนุมัติต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และแจ้งการเลิกใช้เงินอย่างเป็นทางการ

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว

ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบ และประเมินผลภายหลังการดำเนินการเลิกใช้เงิน เพื่อประเมินประสิทธิผลของมาตรการลดผลกระทบ และประเมินผลที่ได้รับจากการเลิกใช้เงิน รวมทั้งผลการประเมินทางวิทยาศาสตร์ที่คาดการณ์ไว้กับมาตรฐานที่ยอมรับได้

การบริหารจัดการเงินที่ใช้งานไม่ได้ให้ประสบผลสำเร็จจุล่งตามเป้าหมายได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานของรัฐที่จะขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ อาศัยเงินทุน โครงการดำเนินงานต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร โครงการและต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบ รวมถึงการจัดการที่ดินและการฟื้นฟูพื้นที่ภายหลังเลิกใช้เงิน เป็นต้น

(2.2.3) กฎหมายรองรับการดำเนินการเลิกใช้เงินที่ใช้งานไม่ได้

การพัฒนาโครงการก่อสร้างเงินในขั้นตอนการก่อสร้างต้องปฏิบัติการภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายอื่น ๆ หลายด้าน อาทิ กฎหมายด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการควบคุมอาคาร ด้านการจัดการ

ที่ดิน ด้านทรัพยากรน้ำและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ด้านคมนาคมทางน้ำและการประมง เป็นต้น ดังนั้น ในกระบวนการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ก็ต้องปฏิบัติการเช่นเดียวกันเพื่อให้การบริหาร เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

(3) การกำหนดพื้นที่และสถานที่จัดทำ Co-Design

การกำหนดพื้นที่จัดทำ Co-Design ผู้วิจัยเลือกจังหวัดอุบลราชธานี เพราะเป็นจังหวัด ที่มีเขื่อนขนาดกลางและขนาดใหญ่ตั้งอยู่มากกว่า 10 เขื่อน เช่น เขื่อนสิรินธร เขื่อนปากมูล เขื่อนห้วยพลอยเสื่อ (ล่าง) เขื่อนห้วยจันทรา เขื่อนห้วยสะพงน้อย เป็นต้น ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลจาก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อยู่ในพื้นที่ตั้งเขื่อนและสามารถนำข้อมูลไปใช้ได้จริง จึงกำหนดสถานที่จัดทำ Co-Design ณ ห้องพลอยนารี โรงแรมอารยธรรมรีสอร์ทโขงเจียมริเวอร์ไซด์ อำเภอโขงเจียม จังหวัด อุบลราชธานี เมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2564 (รูปภาพประกอบที่ 5.2 และรูปภาพประกอบที่ 5.3 กลุ่มผสม 4 กลุ่ม)

(4) การจัดเตรียมอุปกรณ์และของใช้ในการจัดทำ Co-Design

อุปกรณ์และของใช้ในการจัดทำ Co-Design ประกอบด้วยบอร์ดพร้อมขาตั้ง กระดาษแผ่นใหญ่ และอุปกรณ์เครื่องเขียน จำนวน 4 ชุด สำหรับเขียนคำตอบจากมติดของแต่ละกลุ่ม และใช้ในการนำเสนอต่อที่ประชุม

ภาพประกอบที่ 5.2 กลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่ม

ภาพประกอบที่ 5.3 กลุ่มผสม 4 กลุ่ม

(5) การจัดเตรียมเลขานุการกลุ่ม

เลขานุการกลุ่มทำหน้าที่ในการจดบันทึกมติของกลุ่ม ภายหลังจากสมาชิกในกลุ่มร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันในแต่ละประเด็น

2) ขั้นตอนการดำเนินการจัดทำ Co-Design

การจัดทำ Co-Design เริ่มจากการลงทะเบียนและจัดกลุ่มประชากร ออกเป็น 4 กลุ่ม ศาสตราจารย์ ดร.สุณีย์ มัลลิกะมาลย์ ผู้อำนวยการหลักสูตรนิติศาสตรคดีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม กล่าวเปิดงานพร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการจัดทำ Co-Design จากนั้นผู้วิจัยนำเสนอความเป็นมาของการศึกษาวิจัย และประเด็นในการจัดทำ Co-Design ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของร่างรูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเงื่อนไขที่ใช้งานไม่ได้ เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้ใช้เป็นประเด็นในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน แต่ไม่จำกัดว่าการอภิปรายจะต้องยึดตามประเด็นเหล่านั้น ทุกกลุ่มสามารถนำประเด็นอื่น ๆ ที่คิดว่าเหมาะสมมาอภิปรายได้

การดำเนินการจัดทำ Co-Design แบ่งเป็น 2 ช่วง ๆ ละประมาณ 2 ชั่วโมง ดังนี้

(1) ช่วงที่ 1 เป็นการจัดทำ Co-Design ของกลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่ม มีการดำเนินการ ดังนี้

(1.1) กลุ่มเฉพาะแต่ละกลุ่มเลือกผู้แทนกลุ่มที่จะทำหน้าที่รายงานผลจากมติของกลุ่มต่อกลุ่มอื่น ๆ หลังจากกระบวนการจัดทำ Co-Design ของกลุ่มเฉพาะทุกกลุ่มแล้วเสร็จ

(1.2) กลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มเริ่มอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามประเด็นในการจัดทำ Co-Design โดยมีเลขานุการกลุ่มทำหน้าที่ในการจดบันทึกมติของกลุ่ม

(1.3) การนำเสนอมติของกลุ่มเฉพาะแต่ละกลุ่มต่อที่ประชุม และถือว่าการเสร็จสิ้นการร่วมทำ Co-Design ของกลุ่มเฉพาะ (รูปภาพประกอบที่ 5.4)

(2) ช่วงที่ 2 การจัดทำ Co-Design ของกลุ่มผสม เมื่อกลุ่มผสมทุกกลุ่มรวมตัวกันเรียบร้อย การดำเนินการจัดทำ Co-Design กระทำเช่นเดียวกับกลุ่มเฉพาะ และมีการนำเสนอมติของแต่ละกลุ่มผสม (รูปภาพประกอบที่ 5.5)

ภาพประกอบที่ 5.4 การนำเสนอมติของกลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่ม

ภาพประกอบที่ 5.5 การนำเสนอมติของกลุ่มผสม 4 กลุ่ม

มติของกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมทุกกลุ่มที่ได้มาจากการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันและมีการนำเสนอต่อที่ประชุมแล้วจะเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องนำไปวิเคราะห์และหาคำตอบเพื่อจัดทำรูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ต่อไป

ช่วงสุดท้ายมีการสรุปประเด็นจากการจัดทำ Co-Design ของทั้ง 2 ช่วง โดยศาสตราจารย์ ดร.สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ ผู้อำนวยการหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ภาพประกอบที่ 5.6 การสรุปประเด็นโดยศาสตราจารย์ ดร.สุนีย์ มัลลิกะมาลย์

การจัดทำ Co-Design ของประชากรกลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่มและกลุ่มผสม 4 กลุ่ม ทำให้ได้คำตอบ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ที่จะนำมาวิเคราะห์หาคำตอบเพื่อยืนยันความครบถ้วนสมบูรณ์ของรูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ดังนี้

1.2 ผลการจัดทำ Co-Design ของประชากรกลุ่มเฉพาะ

คำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม แยกวิเคราะห์ตามประเด็น ดังนี้

1) ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

การตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ต้องมีปัจจัยที่เป็นข้อบ่งชี้สำคัญเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนำมาใช้ในการพิจารณาาร่วมกัน ซึ่งเปรียบเสมือนตัวกรองข้อมูลสำหรับใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ เพื่อป้องกันไม่ให้เขื่อนก่อความสูญเสียที่รุนแรงและส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ต่อเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม ผลจากการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของประชากรกลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่ม ได้คำตอบ ดังนี้

กลุ่มเฉพาะ 1 ผู้บริหารจัดการเขื่อน

ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้กลุ่มผู้บริหารจัดการเขื่อน มีความเห็นร่วมกันว่า เขื่อนในประเทศไทยที่อยู่ในความรับผิดชอบของทั้ง 3 หน่วยงาน ได้แก่ กรมชลประทาน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงานนั้นในภาวะปกติจะมีการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินความปลอดภัยเขื่อนอย่างสม่ำเสมอตามระยะเวลา แต่ในอนาคตก็เป็นไปได้ที่เขื่อนจะหมดอายุการใช้งานหรือใช้งานไม่ได้ ดังนั้นปัจจัยที่จะใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ซึ่งจะเป็นตัวรองที่สำคัญสำหรับเขื่อนในอนาคตจึงต้องพิจารณาให้รอบด้าน จึงเห็นด้วยกับปัจจัยที่ผู้วิจัยได้จากการวิจัย คือ ด้านความมั่นคงความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุนโครงการ และด้านกฎหมาย

กลุ่มนี้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เพิ่มเติมอีก 4 ด้าน คือ ด้านการใช้น้ำเพื่อประโยชน์ด้านต่าง ๆ เช่น การอุปโภค-บริโภค การเกษตรและประมง ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงระหว่างประเทศ ด้านการท่องเที่ยว และนโยบายภาครัฐหรือการเมือง

กลุ่มเฉพาะ 2 ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐ

ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐมีความเห็นร่วมกันว่าการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เป็นเรื่องใหญ่และไม่เคยเกิดขึ้นในประเทศไทย การพิจารณาตัดสินใจจะกระทบกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย ดังนั้นในกระบวนการพิจารณาตัดสินใจจำเป็นต้องให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ สำหรับปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เห็นด้วยกับผู้วิจัยเสนอทั้ง 7 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุนโครงการ และด้านกฎหมาย

กลุ่มนี้มีข้อเสนอแนะให้แก้ไขปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมเป็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น และเพิ่มเติมปัจจัยด้านการเมือง เพราะการเมืองเป็นตัวแปรสำคัญสำหรับประเทศที่ไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง

กลุ่มเฉพาะ 3 นักวิชาการและนักกฎหมาย

นักวิชาการและนักกฎหมายมีความเห็นร่วมกันว่าการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ผู้รับผิดชอบดำเนินการควรเป็นหน่วยงานเฉพาะที่ไม่ใช่ 3 หน่วยงานหลัก คือ

กรมชลประทาน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน เหตุผลเพราะทั้ง 3 หน่วยงานมีการประเมินเงื่อนไขเฉพาะด้านวิศวกรรม แต่ไม่ได้ประเมินทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ สำหรับปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เห็นด้วยกับผู้วิจัย ทั้ง 7 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุน โครงการ และด้านกฎหมาย

กลุ่มนี้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ที่ต้องพิจารณาสำหรับประเทศไทย คือ ด้านการเมือง และด้านการป้องกันประเทศ

กลุ่มเฉพาะ 4 ผู้แทนประชาชน

ผู้แทนประชาชน มีความเห็นร่วมกันว่าเขื่อนมีประโยชน์ต่อประชาชนที่อยู่รอบบริเวณเขื่อนหลายด้าน เช่น การใช้น้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง และการท่องเที่ยว เป็นต้น สามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่โดยรวมปีละหลายร้อยล้านบาท จึงไม่เห็นด้วยกับการเลิกใช้เขื่อน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี และด้านสิ่งแวดล้อมไม่เป็นเหตุให้เลิกใช้เขื่อน แต่ถ้าหากเขื่อนหมดอายุการใช้งานหรือใช้งานไม่ได้และจำเป็นต้องเลิกใช้เขื่อน ปัจจัยทั้ง 3 ด้านจะส่งผลกระทบต่อประชาชนมหาศาลจึงต้องนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาตัดสินใจ ส่วนปัจจัยด้านความมั่นคงความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุน โครงการ และด้านกฎหมายเห็นด้วยกับผู้วิจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจ

กลุ่มนี้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้สำหรับเขื่อนที่อยู่ใกล้แนวชายแดน เช่น เขื่อนสิรินธร คือ ด้านการป้องกันประเทศ เพราะเขื่อนเป็นส่วนหนึ่งในยุทธศาสตร์ความมั่นคงของประเทศ

จากคำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มมีความเห็นที่สอดคล้องกันในประเด็นปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ เนื่องจากในอนาคตเขื่อนมีโอกาสเป็นไปได้ที่จะหมดอายุการใช้งานหรือใช้งานไม่ได้ จึงจำเป็นต้องมีตัวกรองที่ครอบคลุมทุกด้าน เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ใช้พิจารณาร่วมกันถึงประโยชน์และโทษที่จะเกิดขึ้นจากเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ และหาข้อสรุปร่วมกันเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่ง

ข้อสรุปของคำตอบกลุ่มเฉพาะมีความเห็นที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันในปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ทั้ง 7 ด้าน และได้มีการเสนอแนะปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เพิ่มเติม ดังนี้

- ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ เนื่องจากเขื่อนที่ก่อสร้างตามแนวชายแดนของประเทศ เช่น เขื่อนสิรินธร พื้นที่อ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนจะเป็นแนวกันชนหรือด่านสำหรับการป้องกันการบุกรุกเข้าประเทศ

- ด้านการเมือง การเมืองในทุกระดับสามารถมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจได้อย่างมาก เนื่องจากการเมืองอาจเป็นตัวกำหนดความต้องการ ขอบเขตของการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชน และมีอิทธิพลต่อความเป็นไปได้ในการระดมทุน

- ด้านการใช้น้ำเพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การเกษตร การอุปโภค-บริโภค และการประมง เป็นต้น

- ด้านการท่องเที่ยว ประโยชน์ของเขื่อนอีกประการหนึ่งที่มาแรงมากในปัจจุบัน คือ การท่องเที่ยวเพราะด้วยความสวยงามของทัศนียภาพ วิถีชีวิตของคนท้องถิ่น และการสนับสนุนของภาครัฐในการจัดการการท่องเที่ยว ในปัจจุบันเขื่อนหลายแห่งในประเทศไทยจึงได้กลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

คำตอบที่ได้มาจากผลการจัดทำ Co – Design ของประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันระหว่างกลุ่มเฉพาะจะเห็นถึงความเหมือนกันหรือแตกต่างกันของคำตอบ มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 5.1 (ดูตารางที่ 5.1)

ตารางที่ 5.1 การเปรียบเทียบปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลือกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ของกลุ่มเฉพาะ

ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจ เลือกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้	กลุ่มประชากร			
	กลุ่มเฉพาะ 1	กลุ่มเฉพาะ 2	กลุ่มเฉพาะ 3	กลุ่มเฉพาะ 4
1) ด้านความมั่นคงความปลอดภัยเขื่อนและ สาธารณะ	✓	✓	✓	✓
2) ด้านเศรษฐกิจ	✓	✓	✓	✓
3) ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี	✓	✓	✓	✓
4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	✓	✓	✓	✓
5) ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม	✓	✓	✓	✓
6) ด้านเงินทุนโครงการ	✓	✓	✓	✓
7) ด้านกฎหมาย	✓	✓	✓	✓
8) ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ	✓	-	✓	✓
9) ด้านการเมือง	✓	✓	✓	-
10) ด้านการใช้น้ำเพื่อประโยชน์ด้านต่าง ๆ	✓	-	-	-
11) ด้านการท่องเที่ยว	✓	-	-	-

จากตารางที่ 5.1 จะเห็นได้ว่าคำตอบของกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ มีทั้งหมด 11 ด้าน และปัจจัยที่ประชากรกลุ่มเฉพาะส่วนใหญ่เห็นเหมือนกัน มี 9 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงความปลอดภัยเชื้อเพลิงและสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุนโครงการ ด้านกฎหมาย ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ และด้านการเมือง โดยบางปัจจัยที่กลุ่มเฉพาะบางกลุ่มได้ให้ความคิดเห็นเป็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นปัจจัยได้ระบุไว้ในปัจจัยย่อยที่นำเสนอแล้ว เช่น ด้านการใช้น้ำเพื่อประโยชน์ด้านต่าง ๆ มีระบุไว้ในด้านความมั่นคงความปลอดภัยเชื้อเพลิงและสาธารณสุข ด้านการท่องเที่ยว มีระบุไว้ในด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่าปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ของกลุ่มเฉพาะ มี 9 ด้าน ที่มีความสำคัญต่อการนำไปใช้ในกระบวนการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้สำหรับประเทศไทยในอนาคต

2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้

การบริหารจัดการเชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้เป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย มีประเด็นสำคัญที่ต้องให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมออกแบบร่วมกัน ได้แก่ นโยบายและแผนปฏิบัติการ กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ และกฎหมายรองรับการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้

(2.1) นโยบายและแผนปฏิบัติการในการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้

กลุ่มเฉพาะ 1 ผู้บริหารจัดการเชื้อเพลิง

กลุ่มผู้บริหารจัดการเชื้อเพลิงมีความเห็นร่วมกันว่าการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้เป็นเรื่องที่ใหญ่และไม่เคยเกิดขึ้นในประเทศไทย การดำเนินการอาจส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ การทำกินของภาคเกษตร และความมั่นคงของประเทศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว แต่ถ้าไม่ดำเนินการก็อาจทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการกำหนดนโยบายรัฐ (public policy) ไว้ล่วงหน้าเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อชี้แนะให้มีกิจกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ เกิดขึ้น เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยมีการวางแผน การจัดทำโครงการ วิธีการบริหารหรือกระบวนการดำเนินงาน ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเป็นรูปธรรมในอนาคต ดังนั้นการกำหนดนโยบายรัฐ การออกกฎหมายและกำหนดให้องค์กรใดเป็นผู้รับผิดชอบจะต้องเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะรัฐมนตรี เพราะการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้มีผลกระทบกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก กระทั่งต่อเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งงบประมาณของแผ่นดิน

แผนปฏิบัติการเป็นการแปลงความคิดในการจะทำสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหัวใจออกมา อยู่ในกระดาษหรือไฟล์คอมพิวเตอร์ที่ผ่านกระบวนการในการกลั่นกรองแล้วว่าเป็นไปได้ และสอดคล้องกับเป้าหมายในการทำงานที่กำหนดไว้ มีขั้นตอนการดำเนินการ ได้แก่ การวิเคราะห์ ความจำเป็นของการจัดทำแผนปฏิบัติการ การจัดลำดับความสำคัญของแผนปฏิบัติการ และการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการ

กระบวนการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการ ควรประกอบด้วย การกำหนดชื่อ แผนปฏิบัติการ ขั้นตอน/กระบวนการดำเนินการ กิจกรรมที่จะดำเนินการ วิธีการหรือแนวทาง ในการปฏิบัติ กำหนดวันเวลาสถานที่ วิเคราะห์ความเสี่ยง งบประมาณ และผู้รับผิดชอบ เป็นต้น แผนปฏิบัติการที่สำคัญสำหรับเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ตามที่ผู้วิจัยนำเสนอกลุ่มนี้เห็นด้วยทั้ง 14 แผน

การประชาสัมพันธ์ เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความเข้าใจและมีความรู้สึกที่ดีต่อแผนปฏิบัติการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ เลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

กลุ่มเฉพาะ 2 ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐ

กลุ่มผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐมีความเห็นร่วมกันว่าการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และงบประมาณในการดำเนินการซึ่งอาจต้องใช้งบประมาณแผ่นดิน จึงต้องเป็นอำนาจหน้าที่ของ คณะรัฐมนตรีในการกำหนดนโยบายการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบหรือมีส่วนเกี่ยวข้องได้นำไปปฏิบัติหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ กำหนดไว้ รวมทั้งการออกกฎหมายเพื่อรองรับการดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้และการกำหนดองค์กรรับผิดชอบดำเนินการต้องมาจาก 3 หน่วยงานหลัก คือ กรมชลประทาน กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

แผนปฏิบัติการเป็นเครื่องกำกับประกันว่าเป้าหมายในการดำเนินงานมีโอกาสบรรลุตามที่กำหนดไว้ และเป็นที่ยืนยันว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้นั้นเป็นไปได้เพราะมีแผนรองรับที่ชัดเจน โดยขั้นตอนการจัดทำแผนปฏิบัติการ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ความจำเป็นของการจัดทำ แผนปฏิบัติการ การจัดลำดับความสำคัญ และการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการ

กระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการ ประกอบด้วย การเตรียมการวางแผน การสร้าง แผนปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ การนำแผนปฏิบัติการไปปฏิบัติ และการประเมินผล สำหรับ องค์ประกอบของแผนปฏิบัติการ ควรประกอบด้วย ชื่อแผนปฏิบัติการ ขั้นตอนการดำเนินการ กิจกรรมที่จะดำเนินการ วิธีการหรือแนวทางในการปฏิบัติ กำหนดวันเวลาสถานที่ วิเคราะห์ ความเสี่ยง งบประมาณ และกำหนดผู้รับผิดชอบ เป็นต้น แผนปฏิบัติการที่ผู้วิจัยนำเสนอสำหรับ

การดำเนินโครงการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้กลุ่มนี้เห็นด้วยทั้ง 14 แผน และมีเสนอแนะเพิ่มเติม แผนปฏิบัติการด้านการผังเมือง

กลุ่มเฉพาะ 3 นักวิชาการและนักกฎหมาย

กลุ่มนักวิชาการและนักกฎหมายมีความเห็นร่วมกันว่าการกำหนดนโยบายรัฐ เพื่อแก้ปัญหาหรือเป็นการที่รัฐบาลตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาที่รับรู้ว่าจะเกิดขึ้น อย่างเช่น เชื้อเพลิงหมดอายุการใช้งานหรือใช้งานไม่ได้ เพราะหากปล่อยไว้โดยไม่ดำเนินการอะไรสิ่งตามมาคือ ความเสียหายในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงด้านเศรษฐกิจ สังคม และงบประมาณในการแก้ไขปัญหาเขี่ยหากเขื่อนแตกเขื่อนพังทลาย จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลโดยคณะรัฐมนตรีในการกำหนดนโยบายการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ และกำหนดองค์กรขึ้นมารับผิดชอบเรื่องนี้โดยเฉพาะ เพราะทั้ง 3 หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบดูแลเขื่อน คือ กรมชลประทาน กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลเขื่อนและประเมินด้านวิศวกรรมเป็นหลักแต่ไม่ได้ประเมินทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แผนปฏิบัติการเป็นการแปลงยุทธศาสตร์ กลยุทธ์และนโยบายรัฐไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ตามนัยแห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 กำหนดให้ส่วนราชการจัดทำแผนปฏิบัติการ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานและเป็นกรอบในการขอรับงบประมาณ โดยองค์ประกอบของแผนปฏิบัติการจะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย รายละเอียดกิจกรรม ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน งบประมาณ ขั้นตอน/วิธีการปฏิบัติ

ขั้นตอนการจัดทำแผนปฏิบัติการ เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ความจำเป็นของการจัดทำแผนปฏิบัติการ การจัดลำดับความสำคัญของแผนปฏิบัติการ และจัดทำแผนปฏิบัติการ มีกระบวนการดำเนินการ ประกอบด้วย การเตรียมการวางแผน การสร้างแผนปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ การนำแผนไปปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล

กลุ่มเฉพาะ 4 ผู้แทนภาคประชาชน

กลุ่มผู้แทนภาคประชาชนมีความเห็นร่วมกันว่าการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่และการทำกินของประชาชนจำนวนมาก รัฐบาลต้องกำหนดนโยบาย และตั้งหน่วยงานขึ้นมารับผิดชอบให้ชัดเจน หน่วยงานที่รับผิดชอบก็ต้องมีแผนปฏิบัติการเพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายเกิดผลกระทบต่อประชาชนน้อยที่สุด หากเกิดผลกระทบต่อประชาชนก็ขอให้ชดเชยอย่างเหมาะสม ส่วนขั้นตอนการจัดทำแผนปฏิบัติการ กระบวนการดำเนินการ การประชาสัมพันธ์ เห็นด้วยกับผู้วิจัยนำเสนอ

(2.2) กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้

กลุ่มเฉพาะ 1 ผู้บริหารจัดการเชื้อเพลิง

กลุ่มผู้บริหารจัดการเชื้อเพลิง มีความเห็นร่วมกันว่ากระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ต้องศึกษาข้อมูล วิเคราะห์และตัดสินใจตามปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องสำคัญเพราะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นกลไกหลักในการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ กลุ่มนี้เห็นด้วยกับร่างของผู้วิจัยในกระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเริ่มต้นโครงการและการกลั่นกรองข้อมูล เป็นการประเมินเบื้องต้นเพื่อระบุปัญหา ผลกระทบในส่วนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ประเมินค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและผลประโยชน์ตามวัตถุประสงค์เดิมของเชื้อเพลิง เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้พิจารณาว่าจะเสนอเข้าไปสู่การดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิง หรือซ่อมแซมบำรุงรักษาเชื้อเพลิงให้ใช้งานได้ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ ถ้าผลการพิจารณาขั้นต้นยืนยันให้เสนอเข้าไปสู่การดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิง คณะทำงานร่วมต้องเก็บรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ตามปัจจัยบ่งชี้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ พร้อมทั้งวิเคราะห์และประเมินผลอย่างละเอียด เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้มีอำนาจตัดสินใจที่จะดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิง หรือเลือกวิธีการซ่อมแซมบำรุงรักษาเชื้อเพลิงให้ใช้งานได้ โดยผู้มีอำนาจตัดสินใจอาจจะเป็นรัฐมนตรีที่กำกับดูแลหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการอนุมัติโครงการ หากคำตอบยืนยันให้ดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงก็ต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพโครงการเช่นเดียวกับขั้นตอนการก่อสร้าง และการอนุมัติโครงการต้องเสนอรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพฉบับสมบูรณ์ที่ประกาศให้สาธารณชนทราบอย่างเป็นทางการและทุกฝ่ายยอมรับประกอบการพิจารณาอนุมัติ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิง เมื่อโครงการอนุมัติให้เลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ จำเป็นต้องศึกษาวิธีการตามหลักวิศวกรรมโดยคำนึงถึงเรื่องความปลอดภัยและงบประมาณในการดำเนินการ เช่นการคัดแปลงสภาพเชื้อเพลิง การรื้อถอนเชื้อเพลิงออกบางส่วน หรือการรื้อถอนเชื้อเพลิงออกทั้งหมด โดยต้องจัดทำแบบ เงื่อนไขและข้อกำหนด แบบแสดงรายการปริมาณงานและราคาสำหรับการจัดซื้อจัดจ้าง การขออนุญาตและขออนุมัติต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว ภายหลังจากดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงแล้ว เสร็จจะต้องมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินการ จะต้องมีการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ จัดการด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม การควบคุมและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

กลุ่มเฉพาะ 2 ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐ

กลุ่มผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐ มีความเห็นร่วมกันว่ากระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ต้องศึกษาข้อมูลด้านวิศวกรรมเพื่อความปลอดภัยและความมั่นคงแข็งแรง ศึกษาผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ประเมินค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ การจัดทำ EHIA และต้องให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ กลุ่มนี้เห็นด้วยกับร่างกระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ของผู้วิจัย ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเริ่มต้นโครงการและการกลั่นกรองข้อมูล เห็นด้วยว่าจำเป็นต้องประเมินผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นเบื้องต้น ประเมินค่าใช้จ่าย และเพิ่มเติมคือต้องประเมินด้านวิศวกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงแข็งแรงและความปลอดภัยเชื้อเพลิง ถ้าแน่ใจว่าเชื้อเพลิงปลอดภัยและมีสาเหตุสำคัญที่ชัดเจนก็นำเสนอซ่อมแซมบำรุงรักษาเชื้อเพลิงหรือเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ จากขั้นตอนแรกถ้าสรุปว่าตัดสินใจจะเลิกใช้เชื้อเพลิง จะต้องมีการแต่งตั้งคณะทำงานที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและตัวแทนภาคประชาชนขึ้นเพื่อมาเก็บรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยบ่งชี้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ที่กล่าวมาแล้ว ข้อมูลที่ได้ต้องทำการวิเคราะห์และประเมินผลอย่างละเอียดและต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) เพื่อยืนยันการตัดสินใจว่าจะเลิกใช้เชื้อเพลิงหรือจะซ่อมแซมบำรุงรักษาเชื้อเพลิง

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการอนุมัติโครงการ จากขั้นตอนที่ 2 ถ้ายืนยันซ่อมแซมบำรุงรักษาเชื้อเพลิงไม่ต้องนำมาพิจารณาในขั้นตอนนี้ แต่ถ้าตัดสินใจจะเลิกใช้เชื้อเพลิงจะต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพโครงการเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาในการอนุมัติ โดยจะต้องมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ และทุกฝ่ายต้องให้การยอมรับจึงนำเสนออนุมัติโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิง เมื่อโครงการได้รับอนุมัติให้ดำเนินการตามวิธีการใดวิธีการหนึ่งที่ทุกฝ่ายเห็นชอบ เช่น การดัดแปลงสภาพเชื้อเพลิง การรื้อถอนเชื้อเพลิงออกบางส่วน หรือการรื้อถอนเชื้อเพลิงออกทั้งหมดจะเป็นภาระหน้าที่ของทางด้านวิศวกรรม และเจ้าของโครงการที่จะต้องทำการขออนุญาตและขออนุมัติต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงและต้องได้รับอนุญาตก่อนดำเนินการใด ๆ

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว เห็นด้วยในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบและการประเมินผลภายหลังเลิกใช้เชื้อเพลิง เพื่อประเมินผลที่ได้รับจากการเลิกใช้เชื้อเพลิง

และประเมินประสิทธิผลของมาตรการลดผลกระทบด้านต่าง ๆ ผลการประเมินทางด้านวิทยาศาสตร์ที่
คาดการณ์ไว้กับมาตรฐานที่ยอมรับได้

กลุ่มเฉพาะ 3 นักวิชาการและนักกฎหมาย

กลุ่มนักวิชาการและนักกฎหมาย มีความเห็นร่วมกันว่าเห็นด้วยกับกระบวนการ
ดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ทั้ง 5 ขั้นตอนตามที่ผู้วิจัยได้จากการศึกษาวิจัย คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเริ่มต้นโครงการและการคัดกรองข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และ
การตัดสินใจ

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการอนุมัติโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเลิกใช้เขื่อน

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมให้แยกขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผล
กระทบสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ ออกเป็นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ และขั้นตอนที่ 3
การประเมินผลกระทบด้านต่าง ๆ และการตัดสินใจ รวมเป็น 6 ขั้นตอน เพื่อความชัดเจนมากขึ้น

กลุ่มเฉพาะ 4 ผู้แทนภาคประชาชน

กลุ่มผู้แทนภาคประชาชน มีความเห็นร่วมกันว่ากระบวนการดำเนินการเลิกใช้
เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เห็นด้วยกับร่างของผู้วิจัย ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเริ่มต้นโครงการและการคัดกรองข้อมูล เพื่อใช้ประกอบการ
ตัดสินใจเบื้องต้นว่าจะซ่อมแซมเขื่อนให้มีความมั่นคงแข็งแรงและปลอดภัยหรือจะเลิกใช้เขื่อน
ถ้าไม่สามารถซ่อมแซมได้ และถ้าปล่อยไว้อาจสร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและ
การตัดสินใจ เป็นการประเมินผลข้อมูลตามปัจจัยบ่งชี้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งาน
ไม่ได้ และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผล
เพื่อหาคำตอบร่วมกันว่าเสี่ยงส่วนใหญ่จะตัดสินใจอย่างไร จะเลิกใช้เขื่อนหรือจะซ่อมแซม
บำรุงรักษาเขื่อนให้ใช้งานได้อีกต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการอนุมัติโครงการ
ในขั้นตอนการก่อสร้างเขื่อนต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ถ้าตัดสินใจเลิกใช้เขื่อน
ก็ต้องมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเช่นกัน และต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเลิกใช้เขื่อน ถ้าเขื่อนมีเหตุผลและความจำเป็นต้องเลิกใช้งานจริง ๆ การดำเนินการต้องเป็นภาระหน้าที่ของผู้รับผิดชอบโครงการ แต่การดำเนินการต้องมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว ขั้นตอนนี้มีความจำเป็นเพราะถ้าต้องรื้อถอนเขื่อนออกทั้งหมดหรือบางส่วนจะเกิดผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่รอบบริเวณอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนหลายด้าน เช่น การใช้น้ำในการอุปโภค-บริโภค การใช้แหล่งน้ำในการประกอบอาชีพเกษตรปศุสัตว์ การประมงและการท่องเที่ยว การคมนาคมทางน้ำ การประกอบอาชีพธุรกิจท่องเที่ยวผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระดับน้ำใต้ดิน และสิ่งตอบแทนต่าง ๆ ที่เคยได้รับจากเขื่อนจะหายไป สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องได้รับการพิจารณาและแก้ไข

(2.3) กฎหมายรองรับการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

กลุ่มเฉพาะ 1 ผู้บริหารจัดการเขื่อน

กลุ่มผู้บริหารจัดการเขื่อนมีความเห็นร่วมกันว่าการดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการขนาดใหญ่การดำเนินโครงการไม่แตกต่างกันกับกระบวนการในขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้าง จึงต้องมีกฎหมายลักษณะเดียวกันมารองรับ ได้แก่

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติถึงสิทธิของบุคคลในการได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐหรือรัฐวิสาหกิจ และถ้าโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตประชาชนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติไว้

2) ด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

การดำเนินโครงการขนาดใหญ่ที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน ผู้รับผิดชอบโครงการต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) และปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

3) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนการดำเนินการต้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การให้ข้อมูลข่าวสารและการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548

4) ด้านการควบคุมอาคาร

การควบคุมอาคารต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม การขุดดินและถมดินต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมถึงการควบคุมการก่อสร้างอาคารต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติวิศวกร พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

5) ด้านการจัดการที่ดิน

ที่ดินที่ตั้งเขื่อนและอ่างเก็บน้ำอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของหลายหน่วยงาน จึงต้องปฏิบัติตามกฎหมายหลายฉบับ ได้แก่ ที่ดินในเขตป่าไม้ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ที่ธรณีสงฆ์ต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติลักษณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่ราชพัสดุต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 และที่ดินเอกชนที่ได้มาโดยการจัดซื้อและการเวนคืนต้องตกเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน กรณีรื้อถอนเขื่อนการจัดการที่ดินอาจต้องมีการตรากฎหมายและจัดตั้งหน่วยงานของรัฐมากำกับดูแลเป็นการเฉพาะ และการดำเนินการต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562

6) ด้านทรัพยากรน้ำและภัยพิบัติทางธรรมชาติ

การบริหารจัดการน้ำ การป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำ รวมถึงการคมนาคมทางน้ำซึ่งอยู่ในเขตชลประทาน ต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ส่วนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและโครงการด้านทรัพยากรน้ำต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561

7) ด้านคมนาคมทางน้ำและการประมง

การดำเนินการปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่วงล้ำเข้าไปเหนือน้ำ ในน้ำ และใต้น้ำ ของแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบอันเป็นทางสัญจรของประชาชนหรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กรณีการก่อสร้างและรื้อถอนเขื่อนก็เช่นเดียวกัน และการดำเนินการใดที่กระทบกับสัตว์น้ำที่ได้รับการคุ้มครองต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

กลุ่มเฉพาะ 2 ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐ

กลุ่มผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐมีความเห็นร่วมกันว่าการดำเนินโครงการเล็กใช้เงินเป็นโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิตของประชาชน รวมถึงด้านการผังเมือง การปฏิบัติการต้องอยู่ภายใต้กฎหมายหลายฉบับประกอบด้วย

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติให้บุคคลมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการ และถ้ากิจกรรมนั้นอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต ประชาชนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ

2) ด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

การดำเนินโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม ต้องผู้รับผิดชอบโครงการต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

3) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

การดำเนินโครงการเล็กใช้เงินที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการขนาดใหญ่ที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก ผู้รับผิดชอบโครงการต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและให้ประชาชนมีส่วนร่วม ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548

4) ด้านการควบคุมอาคาร

เชื่อกันได้ว่าเป็นอาคารการดำเนินการต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พุทธศักราช 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติวิศวกร พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวกับองค์การกำกับดูแลประกอบด้วย พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2511 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

5) ด้านการจัดการที่ดิน

ที่ดินที่เป็นของป่าไม้และป่าสงวนต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่อุทยานแห่งชาติต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ที่ธรณีสงฆ์ต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่ราชพัสดุต้องปฏิบัติการภายใต้ พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562

6) ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

กลุ่มเฉพาะ 3 นักวิชาการและนักกฎหมาย

กลุ่มนักวิชาการและนักกฎหมายมีความเห็นร่วมกันว่าการดำเนิน โครงการเลิกใช้ เชื้อในที่ใช้งานไม่ได้เป็นเรื่องใหม่ที่ยังไม่เคยเกิดขึ้นในประเทศไทย จึงต้องพัฒนากฎหมายขึ้น รองรับการทำงานให้ครอบคลุมทุกด้าน ประกอบด้วย

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

การดำเนิน โครงการเลิกใช้เชื้อในที่ใช้งานไม่ได้ต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพ ของปวงชนชาวไทย การให้ข้อมูลข่าวสารและการมีส่วนร่วมของประชาชนดังที่รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติไว้ในหมวด 3

2) ด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

การดำเนิน โครงการเลิกใช้เชื้อในที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนหรือชุมชน ผู้รับผิดชอบโครงการต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) หรือบางกรณีต้อง จัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

3) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

การดำเนิน โครงการขนาดใหญ่ของรัฐกฎหมายกำหนดให้ผู้รับผิดชอบโครงการ ต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม ต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติ ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2564 และ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548

4) ด้านการควบคุมอาคาร

เขื่อนถือได้ว่าเป็นอาคารการดำเนินโครงการเล็กใช้งานเขื่อนต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พุทธศักราช 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติวิศวกร พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับองค์กรที่รับผิดชอบดูแลเขื่อน ได้แก่ พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2511 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

5) ด้านการจัดการที่ดิน

ที่ดินที่เป็นที่ตั้งเขื่อนและอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อน ส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินในเขตป่าไม้ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ที่ราชพัสดุต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 ที่ธรณีสงฆ์ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่ดินที่อยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2511 และที่ดินที่ได้มาโดยการจัดซื้อและการเวนคืนจากเอกชนต้องมียกเว้นในการบริหารจัดการและต้องมีกฎหมายรองรับ

6) ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

กลุ่มเฉพาะ 4 ผู้แทนภาคประชาชน

กลุ่มผู้แทนภาคประชาชนมีความเห็นร่วมกันว่ากฎหมายมีความจำเป็นในบ้านเมือง การดำเนินโครงการเล็กใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ จำเป็นต้องมีกฎหมายต่าง ๆ มารองรับการดำเนินการด้านต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด กฎหมายด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กฎหมายด้านการควบคุมอาคาร กฎหมายด้านการจัดการที่ดิน กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ ป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติ ด้านทรัพยากรน้ำ เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและความสงบของบ้านเมืองและควบคุมการดำเนินงานไม่ให้ส่งผลกระทบต่อประชาชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งการดำเนินการต้องให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนและ

ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตามกฎหมายกำหนด และเห็นด้วยกับกฎหมายที่กลุ่มเฉพาะ
กลุ่มที่ 3 กลุ่มนักวิชาการและนักกฎหมายนำเสนอ

คำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ในประเด็นต่าง ๆ ดังแสดงในตารางที่ 5.2 (ดูตารางที่ 5.2)

ตารางที่ 5.2 การเปรียบเทียบการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ของกลุ่มเฉพาะ

กระบวนการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งาน ไม่ได้	ประชากรกลุ่มเฉพาะ			
	กลุ่มเฉพาะ 1	กลุ่มเฉพาะ 2	กลุ่มเฉพาะ 3	กลุ่มเฉพาะ 4
1. นโยบายและแผนปฏิบัติการในการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้				
1) กำหนดนโยบายรัฐบาล				
- คณะรัฐมนตรี	✓	✓	✓	✓
- กำหนดองค์กัรดำเนินการ	✓	✓	✓	✓
2) แผนปฏิบัติการ				
- ขั้นตอนการดำเนินการ	✓	✓	✓	✓
- กระบวนการดำเนินการ	✓	✓	✓	✓
- การประชาสัมพันธ์	✓	✓	✓	✓
2. กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้				
1) การริเริ่มโครงการและการคัดกรองข้อมูล	✓	✓	✓	✓
2) การประเมินผลโครงการ การประเมิน ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ	✓	✓	✓	✓
3) การพิจารณารายงานผลกระทบ สิ่งแวดล้อมและการอนุมัติโครงการ	✓	✓	✓	✓
4) การดำเนินการเลิกใช้เขื่อน	✓	✓	✓	✓
5) การบริหารจัดการในระยะยาว	✓	✓	✓	✓
3. กฎหมายรองรับการดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อน				
1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560	✓	✓	✓	✓
2) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

กระบวนการบริหารจัดการเงื่อนไขที่ใช้งาน ไม่ได้	ประชากรกลุ่มเฉพาะ			
	กลุ่มเฉพาะ 1	กลุ่มเฉพาะ 2	กลุ่มเฉพาะ 3	กลุ่มเฉพาะ 4
3) พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของ ราชการ พ.ศ. 2540 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
4) พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียง ประชามติ พ.ศ. 2564	✓	✓	✓	✓
5) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วย การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548	✓	✓	✓	✓
6) พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
7) พระราชบัญญัติการพัฒนาและส่งเสริม พลังงาน พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
8) พระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่ง ประเทศไทย พ.ศ. 2511 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
9) พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และ ที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
10) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
11) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครอง สัตว์ป่า พ.ศ. 2562	✓	✓	✓	✓
12) พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562	✓	✓	✓	✓
13) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม				
14) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
15) พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำ ไทย พ.ศ. 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

กระบวนการบริหารจัดการเชื่อมที่ใช้งาน ไม่ได้	ประชากรกลุ่มเฉพาะ			
	กลุ่มเฉพาะ 1	กลุ่มเฉพาะ 2	กลุ่มเฉพาะ 3	กลุ่มเฉพาะ 4
16) พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
17) พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562	✓	✓	✓	✓
18) พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	✓	✓	✓	✓
19) พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓

1.3 ผลการจัดทำ Co-Design ของกลุ่มผสม

การจัดทำ Co-Design ของประชากรกลุ่มผสม 4 กลุ่ม ได้ใช้ประเด็นและกระบวนการดำเนินการเช่นเดียวกับกลุ่มเฉพาะ คำตอบที่ได้มาแยกวิเคราะห์ตามประเด็น ดังนี้

1) ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื่อมที่ใช้งานไม่ได้

กลุ่มผสม 1

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าเชื่อมมีความสำคัญและมีความจำเป็นสำหรับการใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การใช้น้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค การเกษตร ปศุสัตว์ การท่องเที่ยวการประมง การผลิตพลังงานไฟฟ้า เป็นยุทธศาสตร์ความมั่นคงระหว่างประเทศ เป็นต้น ถ้าเชื่อมหมดอายุการใช้งานหรือใช้งานไม่ได้ จำเป็นต้องแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมาพิจารณาข้อมูลให้ครอบคลุมทุกด้านและให้ประชาชนมีส่วนร่วมก่อนการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงเห็นด้วยกับปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื่อมที่ใช้งานไม่ได้ที่ผู้วิจัยได้จากการวิจัย คือ ด้านความมั่นคงปลอดภัยเชื่อมและสาธารณะ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุนโครงการ และด้านกฎหมาย มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมปัจจัยด้านการเมืองและด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีสำคัญสำหรับประเทศไทย

กลุ่มผสม 2

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าการเลิกใช้เชื่อมที่ใช้งานไม่ได้จะกระทบกับประชาชนชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก ดังนั้นการเลิกใช้เชื่อมที่ใช้งานไม่ได้ในกระบวนการพิจารณาตัดสินใจนอกจากจะเป็นภาระหน้าที่ของหน่วยงานผู้รับผิดชอบดูแลเชื่อมแล้วยังจำเป็นต้องให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินใจ โดยต้องสร้างปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื่อมที่ใช้งานไม่ได้ขึ้นมาพิจารณาร่วมกัน จึงเห็นด้วยกับ

ประเด็นปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจตามที่ผู้วิจัยได้จากการวิจัย คือ ด้านความมั่นคงปลอดภัย เชื้อและสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยี และวิศวกรรม ด้านเงินทุน โครงการ และด้านกฎหมาย มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมปัจจัย ด้านยุทธศาสตร์ ความมั่นคงของประเทศ และด้านการเมือง

กลุ่มผสม 3

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อที่ใช้งานไม่ได้ การดำเนินการต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้แทนหลายฝ่าย เช่น ผู้รับผิดชอบดูแลเชื้อหน่วยงานภาครัฐที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประชาชน และกระบวนการพิจารณาตัดสินใจจะต้องสร้างเอกสารหลักฐานขึ้นมาใช้ประกอบการพิจารณาตัดสินใจร่วมกัน จึงเห็นด้วยกับประเด็นปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อที่ใช้งานไม่ได้ของผู้วิจัย ทั้ง 7 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงปลอดภัยเชื้อและสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุน โครงการ และด้านกฎหมาย มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมปัจจัย ด้านการผลิตน้ำประปาเพื่อการอุปโภค-บริโภค ด้านเกษตรกรรม ด้านการท่องเที่ยว ด้านยุทธศาสตร์ ความมั่นคงของประเทศ และด้านการเมือง

กลุ่มผสม 4

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าถ้าเชื้อมีความเสี่ยง ไม่มีความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนการเลิกใช้เชื้อก็มีความจำเป็น แต่ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อที่ใช้งานไม่ได้ต้องพิจารณาหลาย ๆ ด้าน จึงเห็นด้วยกับปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อที่ใช้งานไม่ได้ตามที่ผู้วิจัยได้จากการวิจัย ทั้ง 7 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงปลอดภัยเชื้อและสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุน โครงการ และด้านกฎหมาย มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมปัจจัยด้านยุทธศาสตร์ ความมั่นคงของประเทศ และด้านการเมือง

คำตอบในประเด็นปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อที่ใช้งานไม่ได้ของประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องกัน มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 5.3 (ดูตารางที่ 5.3)

ตารางที่ 5.3 การเปรียบเทียบปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื่อนที่ใช้งานไม่ได้ของกลุ่มผสม

ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจ เลิกใช้เชื่อนที่ใช้งานไม่ได้	ประชากรกลุ่มผสม			
	กลุ่มผสม 1	กลุ่มผสม 2	กลุ่มผสม 3	กลุ่มผสม 4
1) ด้านความมั่นคงปลอดภัยเชื่อนและ สาธารณะ	✓	✓	✓	✓
2) ด้านเศรษฐกิจ	✓	✓	✓	✓
3) ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี	✓	✓	✓	✓
4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	✓	✓	✓	✓
5) ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม	✓	✓	✓	✓
6) ด้านเงินทุนโครงการ	✓	✓	✓	✓
7) ด้านกฎหมาย	✓	✓	✓	✓
8) ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ	✓	✓	✓	✓
9) ด้านการเมือง	✓	✓	✓	✓

จากตารางที่ 5.3 เมื่อได้เปรียบเทียบคำตอบระหว่างกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม ในประเด็นปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื่อนที่ใช้งานไม่ได้ จะเห็นได้ว่าทุกกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันไปในทิศทางเดียวกันกับปัจจัยที่ได้มาจากการวิจัยของผู้วิจัย ทั้ง 7 ด้าน และมีความเห็นเพิ่มเติมสอดคล้องกันในบริบทของประเทศไทย 2 ด้าน คือ ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ และด้านการเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่ากลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องกัน 9 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงความปลอดภัยเชื่อนและสาธารณะ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุนโครงการ ด้านกฎหมาย ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ และด้านการเมือง

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม กลุ่มผสม 2 เสนอแนะให้กำหนดเกณฑ์การตัดสินก่อนยุติเชื่อนหรือเลิกใช้เชื่อนให้ชัดเจน เนื่องจากเชื่อนอยู่ภายใต้การดูแลของหลายหน่วยงานอาจจำเป็นต้องมีเกณฑ์เป็นมาตรฐานที่เป็นกลางให้ทุกหน่วยงานถือปฏิบัติเหมือนกันเพราะปัจจุบันเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการตัดสินยังไม่มี อาจใช้ผลการประเมินความเสี่ยงของเชื่อนมาเป็นตัวกำหนดอนาคตเชื่อน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเชื่อนแต่ละสาขาจากหน่วยงานของรัฐที่เป็นกลางและผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยของรัฐเป็นผู้ดำเนินการวิเคราะห์ความเสี่ยงของเชื่อน ภายใต้ข้อบังคับของกฎหมายเพื่อไม่ให้เกิดความลำเอียงและให้เป็นไปตามรูปแบบที่เป็นมาตรฐานสากล ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะนำไปศึกษาและวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบเพิ่มเติม

2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเช่าที่ใช้งานไม่ได้

การบริหารจัดการเช่าที่ใช้งานไม่ได้เป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเช่าให้บรรลุเป้าหมาย จึงมีประเด็นสำคัญที่ต้องให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมออกแบบร่วมกัน ได้แก่ นโยบายและแผนปฏิบัติการ ปัจจัยในการบริหารจัดการ กระบวนการดำเนินการ และกฎหมายรองรับการดำเนินการเลิกใช้เช่าที่ใช้งานไม่ได้ เป็นต้น

(2.1) นโยบายและแผนปฏิบัติการในการเลิกใช้เช่าที่ใช้งานไม่ได้

กลุ่มผสม 1

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าการเลิกใช้เช่าที่ใช้งานไม่ได้การดำเนินการอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ประเพณี วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงการประกอบอาชีพ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน รัฐบาลต้องกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะไว้ล่วงหน้า ออกกฎระเบียบ/กฎกระทรวง เพื่อชี้้นำให้มีกิจกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น การกำหนดนโยบายและการออกกฎหมายจึงเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะรัฐมนตรี และเจ้ากระทรวงที่กำกับดูแลหน่วยงานที่รับผิดชอบเช่า

การจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ มีขั้นตอนการดำเนินการ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ความจำเป็น การจัดลำดับความสำคัญ และจัดทำแผนปฏิบัติการ ในกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการมีองค์ประกอบสำคัญได้แก่ การกำหนดชื่อแผนปฏิบัติการ ขั้นตอน/กระบวนการดำเนินการ กิจกรรมที่จะดำเนินการ วิธีการหรือแนวทางในการปฏิบัติ กำหนดวันเวลาสถานที่ วิเคราะห์ความเสี่ยง งบประมาณ และผู้รับผิดชอบ เป็นต้น สำหรับการประชาสัมพันธ์แผนทำให้ผู้เกี่ยวข้องและประชาชนทราบล่วงหน้า ซึ่งมีส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและมีความรู้สึกที่ดีต่อแผนปฏิบัติการต่าง ๆ

กลุ่มผสม 2

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าการดำเนินโครงการเลิกใช้เช่าที่ใช้งานไม่ได้อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและงบประมาณแผ่นดิน รัฐบาลโดยคณะรัฐมนตรีต้องกำหนดนโยบายให้ชัดเจนเพื่อให้หน่วยงานภาครัฐได้นำไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งการพัฒนากฎหมายและกำหนดองค์การรับผิดชอบเพื่อรองรับการดำเนินโครงการเลิกใช้เช่าที่ใช้งานไม่ได้

แผนปฏิบัติการเป็นสิ่งที่ยืนยันว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้นั้นมีความเป็นไปได้ โดยขั้นตอนการจัดทำแผนปฏิบัติการ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ความจำเป็น การจัดลำดับความสำคัญและ

การดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการ มีกระบวนการดำเนินการตั้งแต่การเตรียมการ การสร้างแผนปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ การนำไปปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล

กลุ่มผสม 3

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าการที่รัฐบาลตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาที่รับรู้ว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อเป็นการป้องกันล่วงหน้า หากปล่อยไว้โดยไม่ดำเนินการใด ๆ สิ่งตามมาคือ ความเสียหายในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงด้านเศรษฐกิจ สังคม และงบประมาณแผ่นดิน จึงเป็นภาระหน้าที่ของรัฐบาล โดยคณะรัฐมนตรีในการกำหนดนโยบายการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ การพัฒนากฎหมายและกำหนดองค์กรขึ้นมารองรับ

แผนปฏิบัติการเป็นการแปลงนโยบายรัฐไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานและเป็นกรอบในการขอรับงบประมาณ มีขั้นตอนการจัดทำแผนปฏิบัติการ เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ความจำเป็นในการจัดทำแผนปฏิบัติการ การจัดลำดับความสำคัญและดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการ มีกระบวนการดำเนินการ ประกอบด้วย การเตรียมการวางแผน การสร้างแผนปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ การนำไปปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล โดยองค์ประกอบของแผนปฏิบัติการ ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย รายละเอียดกิจกรรม ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน งบประมาณ และขั้นตอน/วิธีการปฏิบัติ

กลุ่มผสม 4

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้รัฐต้องกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบได้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานตามกระบวนการดำเนินการเลิกใช้เขื่อน พร้อมทั้งการพัฒนากฎหมายและจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมารับผิดชอบให้ชัดเจน เพราะการดำเนินงานต้องใช้เวลาและหากไม่ดำเนินการอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และงบประมาณของแผ่นดินจำนวนมาก

หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องมีแผนปฏิบัติการเพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายเกิดผลกระทบต่อประชาชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด กระบวนการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการ ตั้งแต่การเตรียมการและการวางแผน การสร้างแผนปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ การนำไปปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล

(2.2) กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

กลุ่มผสม 1

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าถ้าเขื่อนไม่มีศักยภาพในการกักเก็บน้ำ ไม่มีความปลอดภัยในการใช้งาน หรือได้รับความเสียหายจากแผ่นดินไหว น้ำท่วมฉับพลันหรือเหตุผลอะไรก็ตามที่

จะต้องเลิกใช้เชื้อน ชั้นแรกรัฐบาลต้องกำหนดนโยบายเพื่อให้องค์กรที่รับผิดชอบและองค์กรที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการ โดยต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการจัดทำประชาคมติดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2564 กลุ่มนี้เห็นด้วยกับขั้นตอนในกระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อนที่ใช้งานไม่ได้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ตามที่ผู้วิจัยได้จากการศึกษาวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การเริ่มต้นโครงการและการกลั่นกรองข้อมูล เป็นขั้นตอนการประเมินเบื้องต้น เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้พิจารณาว่าจะเสนอเข้าไปสู่การดำเนินการเลิกใช้เชื้อนหรือไม่ หรือจะซ่อมแซมบำรุงรักษาเชื้อน

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ ถ้าผลการพิจารณาในขั้นตอนแรกยืนยันให้เสนอเข้าไปสู่การดำเนินการเลิกใช้เชื้อน จะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ อย่างละเอียดตามปัจจัยบ่งชี้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อนที่ใช้งานไม่ได้ พร้อมทั้งวิเคราะห์และประเมินผล เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้มีอำนาจตัดสินใจว่าจะเลิกใช้เชื้อนที่ใช้งานไม่ได้หรือจะซ่อมแซมบำรุงรักษาเชื้อนให้ใช้งานได้ตามวัตถุประสงค์เดิม โดยผู้มีอำนาจตัดสินใจอาจจะเป็นรัฐมนตรีที่กำกับหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลเชื้อนนั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการอนุมัติโครงการ หากยืนยันจะดำเนินการเลิกใช้เชื้อนก็ต้องการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพโครงการเพื่อใช้ประกอบการอนุมัติโครงการ โดยรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพฉบับสมบูรณ์ต้องเปิดเผยให้สาธารณชนทราบอย่างเป็นทางการและทุกฝ่ายยอมรับ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเลิกใช้เชื้อน ภายหลังจากได้รับอนุมัติให้ดำเนินโครงการเลิกใช้เชื้อนที่ใช้งานไม่ได้ ผู้รับผิดชอบโครงการต้องศึกษาวิธีการตามหลักวิศวกรรมโดยคำนึงถึงเรื่องความปลอดภัย งบประมาณและผลกระทบด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเลือกวิธีการคัดแปลงสภาพเชื้อน การรื้อถอนเชื้อนออกบางส่วน หรือการรื้อถอนเชื้อนออกทั้งหมด จะต้องจัดทำแบบ เงื่อนไขและข้อกำหนด แบบแสดงรายการปริมาณงานและราคา การขออนุญาตและขออนุมัติต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว ภายหลังจากการดำเนินการเลิกใช้เชื้อน จะต้องมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการ การฟื้นฟูสภาพพื้นที่ การจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการที่ดินและการประกอบอาชีพของประชาชน เป็นต้น

กลุ่มผสม 2

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าเห็นด้วยกับกระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ของผู้วิจัยที่ได้จากการศึกษาวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การเริ่มต้นโครงการและการคัดกรองข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการอนุมัติโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิง

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว

กลุ่มนี้มีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่าควรแยกขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ ออกเป็นขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ และขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลกระทบด้านต่าง ๆ และการตัดสินใจ เพื่อความชัดเจนมากขึ้น

กลุ่มผสม 3

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าเห็นด้วยกับกระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ของผู้วิจัยที่ได้จากการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเริ่มต้นโครงการและการคัดกรองข้อมูล เห็นด้วยว่าจำเป็นต้องประเมินผลกระทบ ค่าใช้จ่าย ประโยชน์ที่ได้รับจากเชื้อเพลิงเบื้องต้น และต้องประเมินด้านวิศวกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงแข็งแรงและความปลอดภัยเชื้อเพลิง เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้พิจารณาว่าจะเสนอนำไปสู่การดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงหรือไม่ หรือจะซ่อมแซมบำรุงรักษาเชื้อเพลิง

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ ถ้าขั้นตอนแรกเสนอให้เลิกใช้เชื้อเพลิง ขั้นตอนนี้จะต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยบ่งชี้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้พร้อมทั้งวิเคราะห์และประเมินผลอย่างละเอียดโดยคณะทำงานที่ประกอบด้วยผู้รับผิดชอบดูแลเชื้อเพลิง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้แทนภาคประชาชน พร้อมประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้พิจารณาว่าจะตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงหรือซ่อมแซมบำรุงรักษาเชื้อเพลิงใช้งานต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการอนุมัติโครงการ จากขั้นตอนที่ 2 ถ้ายืนยันเลิกใช้เชื้อเพลิงจะต้องทำการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพโครงการเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาในการอนุมัติโครงการ โดยจะต้องมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ และทุกฝ่ายต้องให้การยอมรับ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิง เมื่อโครงการได้รับอนุมัติขั้นตอนนี้จะเป็นภาระหน้าที่ทางด้านวิศวกรรมที่จะต้องจัดทำแบบ เงื่อนไขและข้อกำหนด แบบแสดงรายการปริมาณงานและราคา และผู้รับผิดชอบโครงการต้องทำการขออนุญาตและขออนุมัติต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและต้องได้รับอนุญาตก่อนดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิง

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว เห็นด้วยกับการตรวจสอบ ติดตาม และการประเมินผลภายหลังเลิกใช้เชื้อเพลิง เพื่อประเมินผลที่ได้รับจากการเลิกใช้เชื้อเพลิงและประเมินประสิทธิผลของมาตรการลดผลกระทบด้านต่าง ๆ

กลุ่มผสม 4

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าเห็นด้วยกับกระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ของผู้วิจัยที่ได้จากการศึกษาวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเริ่มต้นโครงการและการกลั่นกรองข้อมูล เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเบื้องต้นว่าจะซ่อมแซมเชื้อเพลิงหรือจะเลิกใช้เชื้อเพลิง เพราะหากปล่อยให้อาจสร้างความหวาดระแวงกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประชาชนและชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ การประเมินโครงการเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อใช้เป็นปัจจัยบ่งชี้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพื่อหาคำตอบร่วมกันว่าเสียงส่วนใหญ่จะตัดสินใจอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้ใช้ประกอบการพิจารณาว่าจะตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงหรือซ่อมแซมบำรุงรักษาเชื้อเพลิง

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการอนุมัติโครงการ ถ้าขั้นตอนก่อนหน้ายืนยันให้เลิกใช้เชื้อเพลิงจะต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพโครงการเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาในการอนุมัติโครงการ โดยจะต้องให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ และทุกฝ่ายต้องให้การยอมรับ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิง เป็นภาระหน้าที่ของผู้รับผิดชอบโครงการและด้านวิศวกรรมภายหลังได้รับอนุมัติให้ดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ ในขั้นตอนนี้ต้องจัดทำแบบ เงื่อนไขและข้อกำหนด แบบแสดงรายการปริมาณงานและราคา การขออนุญาตและขออนุมัติต่าง ๆ และต้องมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณชน

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว เห็นด้วยต้องมีการติดตาม การประเมินผลและการรายงานผลภายหลังเลิกใช้เชื้อเพลิง เพื่อประเมินประสิทธิผลของมาตรการลดผลกระทบด้านต่าง ๆ จากการดำเนินโครงการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ และนำข้อมูลไปปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินโครงการต่อไป

(2.3) กฎหมายรองรับการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้

กลุ่มผสม 1

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าการดำเนินโครงการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ต้องปฏิบัติตามภายใต้กฎหมายเช่นเดียวกันกับในขั้นตอนการก่อสร้าง ได้แก่

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตามมาตรา 34 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพตามมาตรา 40 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะตามที่กฎหมายบัญญัติตามมาตรา 41 ดังนั้นการดำเนินโครงการใดของรัฐ ที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชน ผู้รับผิดชอบโครงการต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย ประชาชนและชุมชนตามมาตรา 58 และรัฐต้องเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะตามที่กฎหมายบัญญัติ และต้องจัดให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารดังกล่าวได้โดยสะดวกตามมาตรา 59

2) ด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

การดำเนินโครงการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) และปฏิบัติตามภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

3) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

การให้ข้อมูลข่าวสาร การรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องปฏิบัติตามภายใต้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2564 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548

4) ด้านการจัดการที่ดิน

ที่ดินที่ตั้งเชื้อเพลิงและอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของหลายหน่วยงาน เช่น ที่ป่าไม้ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ที่กรณีสงฆ์ต้องดำเนินการ

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่ราชพัสดุต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 เป็นต้น

5) ด้านการควบคุมอาคาร

การควบคุมอาคารต้องปฏิบัติตามภายใต้พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม การก่อสร้างปิดกั้นลำน้ำต้องปฏิบัติตามภายใต้พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พุทธศักราช 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม การขุดดินและถมดินต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมถึงผู้ออกแบบและผู้ควบคุมการก่อสร้างอาคารต้องปฏิบัติตามภายใต้พระราชบัญญัติวิศวกร พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

ผู้รับผิดชอบดูแลเงื่อนไข ได้แก่ กรมชลประทาน การปฏิบัติงานต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2511 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

6) ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับน้ำ และสัตว์น้ำที่ได้รับการคุ้มครอง ได้แก่ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม การวางแผนทางและดำเนินการพัฒนาเมืองหรือชุมชนให้มีระเบียบต้องปฏิบัติตามภายใต้พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562

กลุ่มผสม 2

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าการดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชน การดำเนินโครงการต้องปฏิบัติตามภายใต้กฎหมายหลายฉบับ ได้แก่

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

มาตรา 58 การดำเนินโครงการใดของรัฐที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องจัดให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นบุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง

และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินโครงการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติ และ มาตรา 59 รัฐต้องเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะตามที่กฎหมายบัญญัติ และต้องจัดให้ ประชาชนเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารดังกล่าวได้โดยสะดวก

2) ด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

การดำเนินโครงการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ผู้รับผิดชอบโครงการต้องจัดทำ รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

3) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

การดำเนินโครงการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประชาชนและชุมชนจำนวนมากทั้งทางบวกและทางลบ ผู้รับผิดชอบ โครงการต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและให้ประชาชนมีส่วนร่วม ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร ของราชการ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2564 และระเบียบสำนัก นายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548

4) ด้านการจัดการที่ดิน

การจัดการที่ดินที่ตั้งเชื้อเพลิงและอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนต้องปฏิบัติตามภายใต้ กฎหมายหลายฉบับเนื่องจากพื้นที่เดิมอยู่ในความรับผิดชอบของหลายหน่วยงานรวมถึงเอกชน เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติอุทยาน แห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติลักษณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

5) ด้านการควบคุมอาคาร

เขื่อนถือได้ว่าเป็นอาคารการดำเนินการต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุม อาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พุทธศักราช 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

6) ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

กลุ่มผสม 3

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าการดำเนินโครงการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ ต้องดำเนินการภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และต้องพัฒนา กฎหมายด้านต่าง ๆ ขึ้นรองรับการดำเนินงานให้ครอบคลุมทุกด้าน ประกอบด้วย

1) ด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

การดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม การดำเนินการต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

2) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

การดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการที่อาจกระทบกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประชาชนและชุมชน ผู้รับผิชอบโครงการต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและต้องให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประชาชนมีส่วนร่วม ภายใต้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2564 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548

3) ด้านการจัดการที่ดิน

ที่ดินที่ตั้งเขื่อนและอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนพื้นที่เดิมส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินในเขตป่าไม้ อุทยานแห่งชาติ ที่ราชพัสดุ ที่ธรณีสงฆ์ และที่ดินเอกชนที่ได้มาโดยการจัดซื้อและการเวนคืน การจัดการที่ดินดังกล่าวต้องมีองค์การรับผิดชอบและมีกฎหมายรองรับ หรือต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติลักษณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

4) ด้านการควบคุมอาคาร

การก่อสร้าง คัดแปลงหรือรื้อถอนต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม การรื้อกล้ำลำน้ำต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พุทธศักราช 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม การขุดดินและถมดินต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

5) ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

กลุ่มผสม 4

กลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่าการดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ต้องดำเนินการภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และกฎหมายด้านอื่น ๆ ได้แก่

1) ด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การดำเนินโครงการต้องปฏิบัติตาม ภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

2) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องปฏิบัติตามภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติ ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2564 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548

3) ด้านการจัดการที่ดิน ซึ่งที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้ อุทยานแห่งชาติ ที่ราชพัสดุ ที่ธรณีสงฆ์ และที่ดินเอกชนที่ได้มาโดยการจัดซื้อและการเวนคืน ต้องปฏิบัติตามภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติ สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการจัดการที่ดินขึ้นมารองรับ

4) ด้านการควบคุมอาคาร การดำเนินงานต้องปฏิบัติตามภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติ ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เชื่อก่อนสร้างขวางลำน้ำต้องปฏิบัติตามภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พุทธศักราช 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม การขุดดินและถมดิน ต้องปฏิบัติตามภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

5) ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

คำตอบของประชากรกลุ่มผสมทุกกลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องการ บริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ในประเด็นต่าง ๆ ดังแสดงในตารางที่ 5.4 (ดูตารางที่ 5.4)

ตารางที่ 5.4 การเปรียบเทียบการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ของกลุ่มผสม

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้	ประชากรกลุ่มผสม			
	กลุ่มผสม 1	กลุ่มผสม 2	กลุ่มผสม 3	กลุ่มผสม 4
1. นโยบายและแผนปฏิบัติการในการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้				
1) กำหนดนโยบายรัฐบาล - คณะรัฐมนตรี - กำหนดองค์การดำเนินการ	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓
2) แผนปฏิบัติการ - ขั้นตอนการดำเนินการ - กระบวนการดำเนินการ - การประชาสัมพันธ์	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓
2. กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้				
1) การริเริ่มโครงการและการคัดกรองข้อมูล	✓	✓	✓	✓
2) การประเมินผลโครงการ การประเมินผล กระทบสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ	✓	✓	✓	✓
3) การพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการอนุมัติโครงการ	✓	✓	✓	✓
4) การดำเนินการเลิกใช้เขื่อน	✓	✓	✓	✓
5) การบริหารจัดการในระยะยาว	✓	✓	✓	✓
3. กฎหมายรองรับการดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อน				
1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560	✓	✓	✓	✓
2) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไข เพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
3) พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
4) พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2564	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเงื่อนไขที่ใช้งานไม่ได้	ประชากรกลุ่มผสม			
	กลุ่มผสม 1	กลุ่มผสม 2	กลุ่มผสม 3	กลุ่มผสม 4
5) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548	✓	✓	✓	✓
6) พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
7) พระราชบัญญัติการพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
8) พระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2511 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
9) พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
10) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
11) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562	✓	✓	✓	✓
12) พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562	✓	✓	✓	✓
13) พระราชบัญญัติลักษณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
14) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
15) พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
16) พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓
17) พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562	✓	✓	✓	✓
18) พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	✓	✓	✓	✓
19) พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	✓	✓	✓	✓

จากตารางที่ 5.4 เมื่อได้เปรียบเทียบคำตอบระหว่างกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม จะเห็นว่าทุกกลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับประเด็นที่ผู้วิจัยนำเสนอทุกประเด็น

3) การเปรียบเทียบคำตอบระหว่างกลุ่มเฉพาะกับกลุ่มผสม

จากผลการวิเคราะห์คำตอบประเด็นการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้ งานไม่ได้ 2 ประเด็น คือ ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ และการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ของประชากรกลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่ม และประชากรกลุ่มผสม 4 กลุ่ม ที่ได้มาจากการจัดทำ Co- Design เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันพบว่าประชากรทั้ง 2 กลุ่ม (กลุ่มเฉพาะ และกลุ่มผสม) มีคำตอบเหมือนกันและสอดคล้องกันในทุกปัจจัย ซึ่งคำตอบและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

(1) ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

จากคำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะและประชากรกลุ่มผสมมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ประกอบด้วย 9 ด้าน ได้แก่ ด้านความมั่นคงปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุน โครงการ ด้านกฎหมาย ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ และด้านการเมือง ซึ่งทั้งหมดเป็นตัวบ่งชี้หรือเป็นตัวกรองสำคัญสำหรับการพิจารณาอนาคตเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ เป็นปัจจัยที่เป็นประโยชน์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้โดยตรงที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการตรวจสอบวิเคราะห์และประเมินผลร่วมกันถึงประโยชน์และโทษที่จะเกิดขึ้นจากเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ และหาข้อสรุปร่วมกันเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้หรือเลือกวิธีการซ่อมแซมเขื่อนให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานตามมาตรฐานด้านวิศวกรรมของสมาคมเขื่อนใหญ่ระหว่างประเทศ (ICOLD)

(2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

(2.1) นโยบายและแผนปฏิบัติการในการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

จากคำตอบของกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในเรื่องนโยบายและแผนปฏิบัติการในการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ซึ่งประชากรทั้งสองกลุ่มเห็นว่าเขื่อนที่หมดอายุการใช้งานหรือใช้งานไม่ได้เป็นปัญหาที่รับรู้ว่าจะเกิดการดำเนินการใด ๆ อาจมีผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก รวมถึงเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และงบประมาณแผ่นดิน เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวรัฐบาลโดยคณะรัฐมนตรีต้องกำหนดนโยบายการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ เพื่อหน่วยงานที่รับผิดชอบและหน่วยงานที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้นำนโยบาย

ไปปฏิบัติหรือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนากฎหมายด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้รองรับการดำเนินโครงการเลิกใช้เชื่อนที่ใช้งานไม่ได้

ส่วนการดำเนินงานทั้งสองกลุ่มเห็นว่าหน่วยงานของรัฐที่เป็นผู้รับผิดชอบและมีส่วนเกี่ยวข้องต้องแปลงนโยบายรัฐไปสู่การปฏิบัติโดยการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถทำงานเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องไม่ให้การดำเนินงานสะดุด กอปรกับพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 กำหนดให้ส่วนราชการจัดทำแผนปฏิบัติการ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานและเป็นกรอบในการขอรับงบประมาณ โดยองค์ประกอบของแผนปฏิบัติการจะประกอบด้วย ชื่อแผนปฏิบัติการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย รายละเอียดกิจกรรม ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน งบประมาณ ขั้นตอน/วิธีการปฏิบัติงาน กำหนดวันเวลาสถานที่ การประชาสัมพันธ์ การนำแผนไปปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม กลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมมีข้อเสนอแนะให้รัฐบาลกำหนดนโยบายและจัดตั้งหน่วยงานของรัฐขึ้นมารับผิดชอบในการบริหารจัดการเชื่อนที่ใช้งานไม่ได้เป็นการเฉพาะ พร้อมออกกฎหมายรองรับ จัดทำเกณฑ์การประเมินความเสี่ยงของเชื่อน เพราะหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบดูแลเชื่อนในปัจจุบันมีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการเชื่อนและประเมินด้านวิศวกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยเชื่อนเป็นหลัก แต่กรณีเชื่อนใช้งานไม่ได้ในกระบวนการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื่อนจำเป็นต้องพิจารณาให้ครอบคลุมทุกด้าน เช่น ผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ผลกระทบต่อการประกอบอาชีพ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

(2.2) กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื่อนที่ใช้งานไม่ได้

จากคำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะและประชากรกลุ่มผสมมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่ากระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ภายใต้อำนาจของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน สำหรับใช้ในการพิจารณาตัดสินใจและเลือกวิธีการที่เหมาะสมสำหรับเชื่อนที่ใช้งานไม่ได้ คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเริ่มต้นโครงการและการกลั่นกรองข้อมูล

ขั้นตอนแรกเป็นการประเมินเชื่อนเบื้องต้นเพื่อระบุสภาพความมั่นคง ความปลอดภัยเชื่อนและสาธารณะ ผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากเชื่อน ผลการประเมินความเสี่ยงของเชื่อน รวมถึงค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมบำรุงรักษาและผลประโยชน์ของเชื่อนตามวัตถุประสงค์เดิมในการก่อสร้างโดยหน่วยงานของรัฐที่เป็นกลาง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงไปตรงมา

และถูกต้องสำหรับให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้ใช้ประกอบการพิจารณาอนาคตเพื่อนว่าจะเลือกวิธีการเลิกใช้เขื่อน หรือเลือกซ่อมแซมเขื่อนให้มีความมั่นคงแข็งแรงและใช้งานต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ

เมื่อผลการพิจารณาในขั้นตอนแรกมีน้ำหนักและมีเหตุผลสำคัญที่จะนำไปสู่การดำเนินการเลิกใช้เขื่อน หน่วยงานของรัฐที่ได้รับมอบหมายต้องแต่งตั้งคณะกรรมการจากผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยบ่งชี้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว พร้อมตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลวิเคราะห์และประเมินผลเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ประเมินผลกระทบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับเป็นข้อมูลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ หรือเลือกวิธีการซ่อมแซมเขื่อนให้มีความมั่นคงแข็งแรงและใช้งานต่อไปตามวัตถุประสงค์เดิมในการก่อสร้าง

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการอนุมัติโครงการ

เมื่อคำตอบในขั้นตอนที่ 2 ยืนยันให้ดำเนินการเลิกใช้เขื่อนจะต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพโครงการเช่นเดียวกับขั้นตอนการก่อสร้าง และก่อนอนุมัติโครงการต้องตรวจสอบผลอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพฉบับสมบูรณ์ที่ประกาศให้สาธารณชนทราบอย่างเป็นทางการ โดยผลลัพธ์การประเมินทุกฝ่ายต้องให้การยอมรับจึงนำไปใช้ประกอบการพิจารณาในการอนุมัติโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อน

ขั้นตอนนี้จะเริ่มหลังจากได้รับอนุมัติโครงการ จึงเข้าสู่การดำเนินการเลิกใช้เขื่อนตามวิธีการใดวิธีการหนึ่งที่ทุกฝ่ายเห็นชอบ อาทิ การตัดแปลงสภาพเขื่อน การรื้อถอนเขื่อนออกบางส่วน หรือการรื้อถอนเขื่อนออกทั้งหมด ในขั้นตอนนี้ต้องใช้หลักวิศวกรรมโดยคำนึงถึงความปลอดภัย งบประมาณ ระยะเวลาในการดำเนินการ และผลกระทบด้านต่าง ๆ โดยผู้รับผิดชอบโครงการต้องจัดทำแบบ เงื่อนไขและข้อกำหนดด้านวิศวกรรม แบบแสดงรายการปริมาณงานและราคาสำหรับการจัดซื้อจัดจ้าง การประเมินความเสี่ยง การขออนุญาตและขออนุมัติต่าง ๆ จากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และแจ้งการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้อย่างเป็นทางการ

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว

ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบ และการประเมินผล ภายหลังจากดำเนินการเลิกใช้เขื่อน เช่น การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูสถานที่และแม่น้ำ การควบคุมและการใช้ประโยชน์ที่ดิน การชดเชยผู้ที่ได้รับผลกระทบ เป็นต้น เพื่อประเมินประสิทธิผลของมาตรการลดผลกระทบในระยะยาว และประเมินผลที่ได้รับจากการเลิกใช้เขื่อน รวมทั้งผลการประเมินทางวิทยาศาสตร์ที่คาดการณ์ไว้กับมาตรฐานที่ยอมรับได้

(2.3) กฎหมายรองรับการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

จากคำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะและประชากรกลุ่มผสมมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่าการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในการได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการใด ๆ และถ้ากิจกรรมนั้นอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต ประชาชนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติไว้ และต้องปฏิบัติตามภายใต้กฎหมายด้านอื่น ๆ เช่นเดียวกับการพัฒนาโครงการก่อสร้างเขื่อน แยกออกได้ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการจัดการที่ดิน ด้านการควบคุมอาคาร ด้านทรัพยากรน้ำและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ด้านคมนาคมทางน้ำและการประมง มีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

การดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม ผู้รับผิดชอบโครงการต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) หรือจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) แล้วแต่กรณีภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

2) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

การดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการขนาดใหญ่ที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก ผู้รับผิดชอบโครงการต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมทั้งการจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2564 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548

3) ด้านการจัดการที่ดิน

ที่ดินที่เป็นที่ดั่งเขื่อนและอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อน ส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินในเขตป่าไม้ต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ที่ราชพัสดุต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 ที่ธรณีสงฆ์ต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่ดินที่อยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2511 และที่ดินที่ได้มาโดยการจัดซื้อและการเวนคืนจากเอกชนจะตกเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562

4) ด้านการควบคุมอาคาร

เขื่อนถือได้ว่าเป็นอาคารการดำเนินการต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม การขุดดินหรือถมดินเกินที่กฎหมายกำหนดต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และวิศวกรผู้ควบคุมงานต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติวิศวกร พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

5) ด้านทรัพยากรน้ำและภัยพิบัติทางธรรมชาติ

การบริหารจัดการน้ำ การป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำ รวมถึงการคมนาคมทางน้ำซึ่งอยู่ในเขตชลประทาน ต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ส่วนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและโครงการด้านทรัพยากรน้ำ ต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561

6) ด้านคมนาคมทางน้ำและการประมง

การดำเนินการปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่วงล้ำเข้าไปเหนือน้ำ ในน้ำ และใต้น้ำ ของแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบอันเป็นทางสัญจรของประชาชนหรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน กรณีการรื้อถอนก็ต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พุทธศักราช 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และการดำเนินการใดกระทบกับสัตว์น้ำที่ได้รับการคุ้มครอง ต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

คำตอบประเด็นการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ของประชากร ทั้ง 2 กลุ่ม (กลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม) มีคำตอบเหมือนกันและสอดคล้องกันในทุกปัจจัย ดังแสดงในตารางที่ 5.5 (ดูตารางที่ 5.5)

ตารางที่ 5.5 การเปรียบเทียบคำตอบระหว่างกลุ่มเฉพาะกับกลุ่มผสม

องค์ประกอบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อม ในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้	ประชากร	
	กลุ่มเฉพาะ	กลุ่มผสม
1. ผลการประเมินความเสี่ยงของเขื่อน		
1) มีหน่วยงานของรัฐที่เป็นกลางในการกำกับดูแล จัดการ วิเคราะห์ความเสี่ยง และเกณฑ์ในการประเมินความเสี่ยง	4	4
2) จัดทำเกณฑ์ในการประเมินความเสี่ยงของเขื่อนเพื่อให้เป็น บรรทัดฐานเดียวกันทั่วประเทศ	4	4
2. ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้		
1) ด้านความมั่นคงความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ	4	4
2) ด้านเศรษฐกิจ	4	4
3) ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี	4	4
4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4	4
5) ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม	4	4
6) ด้านเงินทุน โครงการ	4	4
7) ด้านกฎหมาย	4	4
8) ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ	4	4
9) ด้านการเมือง	4	4
3. นโยบายและแผนปฏิบัติการในการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้		
1) กำหนดนโยบายรัฐบาล		
- คณะรัฐมนตรี	4	4
- กำหนดหน่วยงานรับผิดชอบและดำเนินการ	4	4
2) แผนปฏิบัติการ		
- ขั้นตอนการดำเนินการ	4	4
- กระบวนการดำเนินการ	4	4
- การประชาสัมพันธ์	4	4
- กรอบระยะเวลาดำเนินการ	4	4

ตารางที่ 5.5 (ต่อ)

องค์ประกอบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อม ในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้	ประชากร	
	กลุ่มเฉพาะ	กลุ่มผสม
4. กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้		
1) การริเริ่มโครงการและการคัดกรองข้อมูล	4	4
2) การประเมินผลโครงการ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการตัดสินใจ	4	4
3) การพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการอนุมัติ โครงการ	4	4
4) การดำเนินการเลิกใช้เขื่อน	4	4
5) การบริหารจัดการในระยะยาว	4	4
5. กฎหมายรองรับการดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อน		
1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560	4	4
2) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	4	4
3) พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และที่ แก้ไขเพิ่มเติม	4	4
4) พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2564	4	4
5) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็น ของประชาชน พ.ศ. 2548	4	4
6) พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 และที่ แก้ไขเพิ่มเติม	4	4
7) พระราชบัญญัติการพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	4	4
8) พระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2511 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	4	4
9) พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	4	4
10) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	4	4

ตารางที่ 5.5 (ต่อ)

องค์ประกอบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้	ประชากร	
	กลุ่มเฉพาะ	กลุ่มผสม
11) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562	4	4
12) พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562	4	4
13) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	4	4
14) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	4	4
15) พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	4	4
16) พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	4	4
17) พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562	4	4
18) พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	4	4
19) พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	4	4

4) การเปรียบเทียบประเด็นการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ของผู้วิจัยกับคำตอบจากการจัดทำ Co-Design

ร่างรูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ที่ผู้วิจัยได้จากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 เมื่อนำมาเปรียบเทียบผลของการจัดทำ Co-Design ในประเด็นปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลือกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ และการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้นั้น มีความเหมือนและความแตกต่างกัน ดังนี้

(1) ปัจจัยบ่งชี้ที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลือกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

จากผลการจัดทำ Co-Design ในประเด็นปัจจัยบ่งชี้ที่ใช้การพิจารณาตัดสินใจเลือกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เมื่อนำคำตอบมาเปรียบเทียบกับผลที่ผู้วิจัยได้มาจากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 มีรายละเอียด ดังนี้

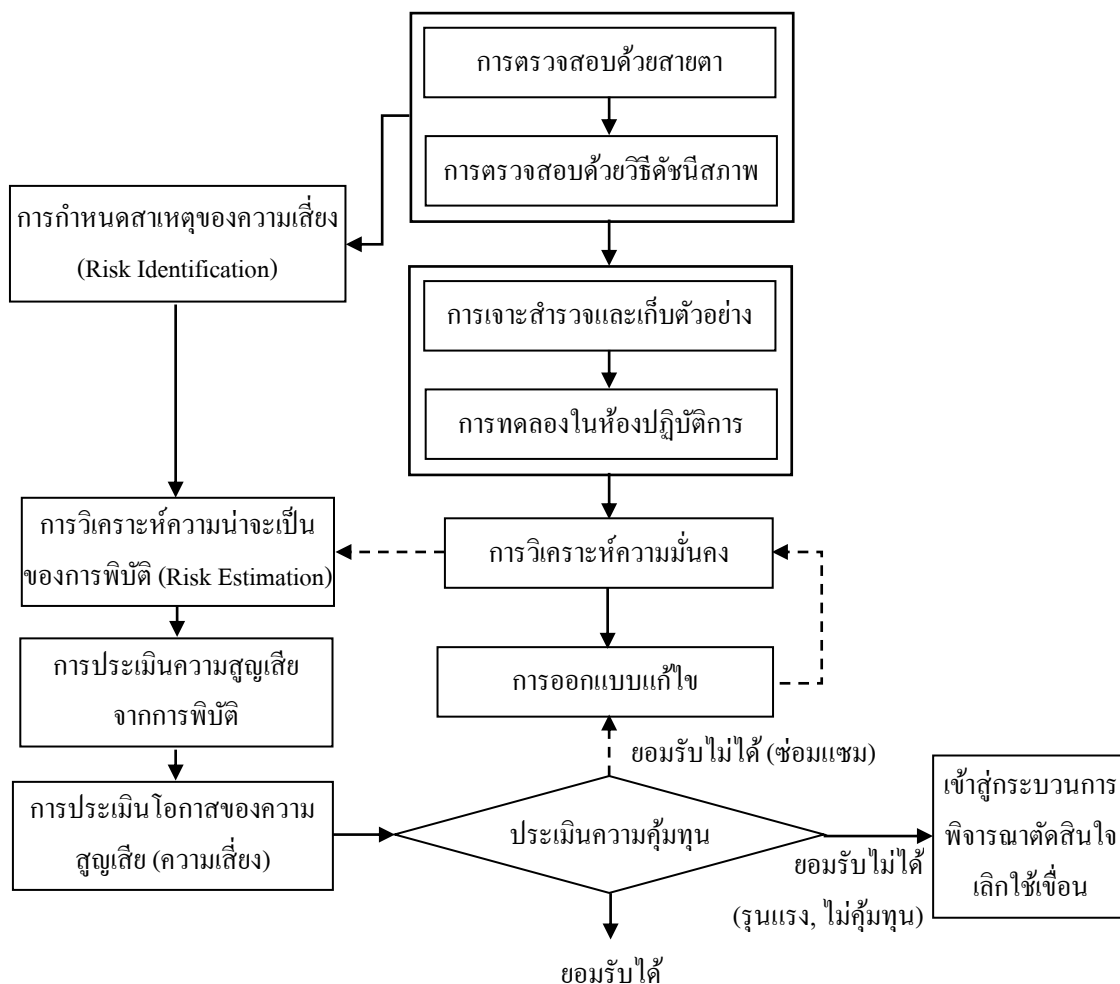
(1.1) การตรวจสอบความเสี่ยงของเขื่อน

การตรวจสอบความเสี่ยงของเขื่อนเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่น่าข้อมูลมาใช้ประกอบในการตัดสินใจยุติหรือเลือกใช้เขื่อน ซึ่งผลการตรวจสอบความเสี่ยงของเขื่อนได้มาจากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยมีผู้เชี่ยวชาญจากหลายสาขาที่เกี่ยวข้องกับเขื่อนในการตรวจสอบวิเคราะห์และประเมินผล เพื่อนำผลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าเพื่อจะระบุ

ว่าเชื่อนที่ประเมินนั้นอยู่ในเกณฑ์ระดับใด ถ้ายอมรับไม่ได้แต่เชื่อนยังมีความคุ้มค่าและมีประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ในการก่อสร้างก็ลดความเสี่ยงของเชื่อนโดยการลงทุนซ่อมแซมเชื่อนให้มั่นคงแข็งแรงและใช้ประโยชน์ต่อไป แต่ถ้าผลการประเมินความเสี่ยงระบุว่าเชื่อนอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับไม่ได้ในสภาวะวิกฤติ เชื่อนมีความเสี่ยงที่จะสร้างความสูญเสียและเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนที่อาศัยอยู่ตอนล่างของเชื่อน ต่อเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงซึ่งต้องมีการตรวจสอบเร่งด่วน หากลงทุนซ่อมแซมไม่มีความคุ้มค่าในด้านเศรษฐศาสตร์และหากเงินใช้ไปเชื่อนอาจก่อความสูญเสียที่รุนแรงผู้มีอำนาจตัดสินใจก็ต้องตัดสินใจยุติหรือเลิกการใช้งานเชื่อนนั้น ๆ เพื่อนำไปสู่กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื่อนในขั้นตอนต่อไป

การตรวจสอบความเสี่ยงของเชื่อน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความเสี่ยงเป็นกระบวนการดำเนินการที่เป็นที่นิยมนำมาใช้เป็นสากล ดังนั้นการวิเคราะห์ความเสี่ยงจึงเป็นวิทยาการที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื่อน ทั้งนี้เนื่องจากเชื่อนที่เปิดใช้งานมาเป็นเวลายาวนานจะมีการเสื่อมสภาพลงตามอายุการใช้งาน หรืออาจเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ จึงต้องทำการวิเคราะห์ความเสี่ยงเชื่อน คือ การนำความน่าจะเป็นและความสูญเสียมาประกอบการพิจารณาร่วมกันกับการพิจารณาความคุ้มค่า การวิเคราะห์ความเสี่ยงนั้นจึงให้ความสำคัญต่อความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นจากเชื่อนทั้งกรณีเชื่อนใช้งานในสภาพปกติ กรณีเชื่อนเกิดการพิบัติ และกรณีเชื่อนใกล้หมดอายุการใช้งาน การนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้งานเพื่อช่วยในการวิเคราะห์หาสาเหตุของความเสียหาย วิเคราะห์ความน่าจะเป็นของการพิบัติ ประเมินความสูญเสียจากการพิบัติของเชื่อนและ โอกาสของความสูญเสียเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจยุติหรือเลิกใช้เชื่อน ซึ่งกระบวนการดำเนินการประเมินความเสี่ยง ดังแสดงในภาพประกอบที่ 5.7 (ดูภาพประกอบที่ 5.7) ภายใต้งานการตัดสินใจที่เป็นสากล หากผลจากการประเมินความเสี่ยงหรือปริมาณความสูญเสียมากเกินกว่าเกณฑ์ที่จะยอมรับได้ หรือความน่าจะเป็นของการพิบัติของเชื่อนมีค่ามากกว่ามาตรฐานจะต้องมีการลดความเสี่ยงเชื่อน หากเชื่อนอยู่ในเกณฑ์ยอมรับไม่ได้แต่สามารถซ่อมแซมได้ก็ดำเนินการซ่อมแซมเชื่อนให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน หากเชื่อนอยู่ในเกณฑ์ยอมรับไม่ได้ที่รุนแรงและไม่มีความคุ้มค่าในการซ่อมแซมก็ต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื่อน แต่ปัจจุบันพบว่าประเทศไทยยังไม่มีเกณฑ์การยอมรับความเสี่ยงหรือความสูญเสียที่ยอมรับได้จากเชื่อนที่เป็นบรรทัดฐานอย่างชัดเจน ดังนั้นในการเตรียมความพร้อมหน่วยงานของรัฐที่รับมือมอบหมายควรกำหนดเกณฑ์การยอมรับความเสี่ยงหรือความสูญเสียที่ยอมรับได้ที่ทุกฝ่ายยอมรับและเป็นไปตามหลักสากล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงอย่างชัดเจน ภายใต้งานการประเมินของคณะกรรมการจากผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาที่เกี่ยวข้อง อาทิ วิศวกรรม

ชลประทาน วิศวกรรมน้ำ วิศวกรรมปฐพี เศรษฐศาสตร์ และรัฐศาสตร์ซึ่งมีความเป็นกลางเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรงและถูกต้องชัดเจนมากที่สุด

ภาพประกอบที่ 5.7 แนวทางการวิเคราะห์ความเสี่ยงเขื่อนเพื่อการตัดสินใจ

เกณฑ์การประเมินความเสี่ยง ได้แก่ ระดับโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง (Likelihood) ระดับความรุนแรงของผลกระทบ (Impact) และระดับของความเสี่ยง (Degree of Risk) เกณฑ์การให้คะแนนเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดค่าดัชนีสภาพและบ่งบอกสภาพที่เกิดขึ้นจริง บ่งบอกถึงความจำเป็นในการแก้ไข ซ่อมแซม หรือการเลิกใช้เขื่อนขึ้นอยู่กับความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อเขื่อนและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนผู้ที่อยู่อาศัยได้เขื่อน กระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะเขื่อนขนาดกลางและขนาดใหญ่ ตัวอย่างเกณฑ์การประเมินดังแสดงในตารางที่ 5.6 (ดูตารางที่ 5.6)

ตารางที่ 5.6 เกณฑ์การประเมินความเสี่ยง

Impact severity Occurrence probability	Catastrophic	Critical	Major	Minor
	(1)	(2)	(3)	(4)
Prequent (A)	1A	2A	3A	4A
Probable (B)	1B	2B	3B	4B
Occasional (C)	1C	2C	3C	4C
Remote (D)	1D	2D	3D	4D
Very unlikely (E)	1E	2E	3E	4E
ดัชนีความเสี่ยง	ยอมรับไม่ได้	ไม่พึงปรารถนา	ยอมรับได้แต่ต้องแก้ไข	ยอมรับได้ไม่ต้องแก้ไข
ระดับความรุนแรง				
Class	Rank	Comment		
Catastrophic	1	เสียชีวิตหรือผลกระทบต่อระบบนิเวศและประชาชน		
Critical	2	ความเสียหายต่อระบบนิเวศ ประชาชนและชุมชน		
Major	3	ผลกระทบทางอ้อมต่อระบบนิเวศ ประชาชนและชุมชน		
Minor	4	ผลกระทบเล็กน้อยต่อระบบนิเวศ ประชาชนและชุมชน		
ความน่าจะเป็น				
Class	Rank	Comment		
Prequent	A	เกิดขึ้นบ่อยครั้ง		
Probable	B	เกิดขึ้นหลายครั้งตลอดอายุการใช้งาน		
Occasional	C	เกิดขึ้นบางครั้งตลอดอายุการใช้งาน		
Remote	D	มีโอกาสเกิดขึ้นน้อยมากตลอดอายุการใช้งาน		
Very unlikely	E	มีโอกาสเกิดขึ้นเล็กน้อยมาก		

ที่มา: Halvani (1998)

(1.2) ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้

การพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้สำหรับประเทศไทย พบว่ามีปัจจัยหลักที่สำคัญ 9 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงความปลอดภัยและสาธารณะ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุนโครงการ ด้านกฎหมาย ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ และด้านการเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับร่างปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ที่ผู้วิจัยได้จากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 พบว่ามีปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้เพิ่มขึ้น 2 ด้าน คือ ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ และด้านการเมือง ทั้งนี้เป็นเพราะผลการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์มาจากประเทศที่เป็นแบบอย่างที่ดี 3 ประเทศ คือ ประเทศแคนาดา เครือรัฐออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศพัฒนาที่มีเศรษฐกิจ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม การเมืองและความมั่นคงแห่งชาติอยู่ในเกณฑ์ที่ดีต่างจากบริบทของประเทศไทยทำให้ประชากรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับเพื่อนของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญและนำปัจจัยทั้งสองด้านดังกล่าวมาเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้สำหรับประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ในการจัดทำรูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้สำหรับประเทศไทยให้สมบูรณ์ต่อไป

(2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้

จากผลการจัดทำ Co-Design ในประเด็นด้านการบริหารจัดการเชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้สำหรับประเทศไทยเมื่อนำคำตอบมาเปรียบเทียบกับผลที่ผู้วิจัยได้มาจากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 มีรายละเอียด ดังนี้

(2.1) นโยบาย และแผนปฏิบัติการในการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ พบว่า กลุ่มประชากรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับเชื้อเพลิงทั้ง 2 กลุ่ม (ประชากรกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม) มีความเห็นสอดคล้องกับผลที่ผู้วิจัยได้มาจากการวิเคราะห์ทั้งในเรื่องนโยบายและแผนปฏิบัติการ พร้อมข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้วิจัยจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

(2.2) กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ พบว่า กลุ่มประชากรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับเชื้อเพลิงทั้ง 2 กลุ่ม (ประชากรกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม) มีความเห็นสอดคล้องกับกระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ที่ผู้วิจัยได้มาจากการวิเคราะห์ ในบทที่ 4 ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การริเริ่มโครงการและการคัดกรองข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินผลโครงการ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการอนุมัติโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิง

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว

(2.3) กฎหมายรองรับการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ พบว่า กลุ่มประชากรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับเชื้อเพลิงทั้ง 2 กลุ่ม (กลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม) มีความเห็นสอดคล้องกับผลที่ผู้วิจัยได้มาจากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 คือ จะต้องมีการพัฒนากฎหมายขึ้นมารองรับกระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพ

สิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการจัดการที่ดิน ด้านการควบคุมอาคาร ด้านทรัพยากรน้ำและภัยพิบัติทางธรรมชาติ และด้านคมนาคมทางน้ำและการประมง นอกจากนี้ ทั้งสองกลุ่มยังได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้วิจัยที่จะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขในการ จัดทำรูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งาน ไม่ได้สำหรับประเทศไทยให้มีความสมบูรณ์ต่อไป

2. ร่างรูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ ใช้งานไม่ได้

ในการจัดทำรูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการ เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ การวิจัยได้นำเอาแนวคิด และทฤษฎีมาสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นที่มาของ รูปแบบ และการบริหารจัดการเพื่อให้มีการดำเนินการตามรูปแบบที่กำหนดไว้ นั้นการวิจัยนี้ใช้ ทฤษฎีการจัดการเชิงกระบวนการ ของ Luther Gulick and Lyndall Urwick (1973, pp.18-19) หรือ ที่รู้จักในระดับสากล คือ POSDCoRB ประกอบด้วย 7 ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบริหารงานบุคคล (Staffing) การอำนวยความสะดวก (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) การงบประมาณ (Budgeting) และการบริหารจัดการเขื่อน ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานของรัฐ มีการบริหารโดยยึดหลักแห่งการใช้สิทธิ อำนาจ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายและเหตุผล มีการแบ่งงานกันทำอย่างเป็นทางการตามระเบียบ กฎเกณฑ์และกฎหมายที่กำหนดไว้ตามทฤษฎีระบบราชการของ Max Weber และการบริหาร ผู้บริหารองค์กรต้องมองเห็นภาพรวมขององค์การทั้งหมดตามหน้าที่ที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ตามทฤษฎีระบบ (System Theory)

รูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ มีปัจจัยของรูปแบบ ดังนี้

2.1 ปัจจัยปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลือกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

1) การตรวจสอบความเสี่ยงของเขื่อน

เขื่อนที่ผ่านการใช้งานมายาวนานต้องบริหารจัดการตามแนวคิดการบริหารสินทรัพย์ ต้องมีการประเมินความเสี่ยงของเขื่อนเป็นระยะเพื่อตรวจสอบความมั่นคงแข็งแรง ถ้าเขื่อนมีความเสี่ยง ต้องลดความเสี่ยงของเขื่อนด้วยการซ่อมแซม แต่ถ้าผลการประเมินความเสี่ยงเขื่อนออกมา อยู่ในเกณฑ์ยอมรับไม่ได้และการซ่อมแซมไม่คุ้มค่าในทางเศรษฐศาสตร์ และหากเขื่อนใช้งานต่อ อาจส่งผลให้เขื่อนแตกหรือเขื่อนพังสร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน เศรษฐกิจ สังคม

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมหาดล ดังนั้นผู้มีอำนาจตัดสินใจต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น การเลิกใช้เขื่อน แต่การเลิกใช้เขื่อนก็ต้องมีเกณฑ์ในการตัดสินใจที่มีบรรทัดฐานจึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานกลางจัดทำเกณฑ์การประเมินความเสี่ยงของเขื่อน และประเมินความเสี่ยงของเขื่อนภาพรวมของประเทศ เพื่อตรวจสอบสภาพความปลอดภัยของเขื่อนและความมั่นคงแข็งแรงของเขื่อน ถ้าเขื่อนอยู่ในเกณฑ์ยอมรับไม่ได้และมีความเสี่ยงสูง ไม่มีความคุ้มค่าในทางเศรษฐกิจก็ต้องพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้งานเขื่อน เพื่อให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล คือ ผู้รับผิดชอบเขื่อนไม่ต้องรับผิดชอบทางกฎหมาย (หลักนิติธรรม) ยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงามเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน (หลักคุณธรรม) การดำเนินการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน (หลักความโปร่งใส) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอความคิดเห็น (หลักการมีส่วนร่วม) ป้องกันไม่ให้เกิดความบกพร่องและสร้างความเสียหายแก่ประชาชน (หลักความรับผิดชอบต่อ) และต้องคุ้มค่าในทางเศรษฐศาสตร์ (หลักความคุ้มค่า)

2) ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

ตามวิธีวิทยาการวิจัยที่ได้กำหนดไว้สามารถสรุปคำตอบปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้สำหรับประเทศไทย มี 9 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุน โครงการ ด้านกฎหมาย ด้านยุทธศาสตร์ ความมั่นคงแห่งชาติ และด้านการเมือง มีรายละเอียดดังนี้

(1) ด้านความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ (Dam Safety and Public Safety)

ปัจจัยด้านความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพความปลอดภัยเขื่อนและความเสี่ยงต่อชีวิต ทรัพย์สินของมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องได้รับการพิจารณาในกระบวนการตัดสินใจ และถือว่าเป็นปัจจัยหลักประการแรกที่มีความสำคัญต่อการพิจารณาตัดสินใจว่าจะเลือกวิธีการซ่อมแซมหรือเลิกใช้เขื่อน

ปัจจัยด้านความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ มี 6 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

(1.1) ความเสี่ยงภัยของเขื่อนเนื่องจากอายุการใช้งาน หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเขื่อนหรือภัยพิบัติทางธรรมชาติ ต้องพิจารณาถึงความปลอดภัยและการรักษาความปลอดภัยของเขื่อนเป็นประเด็นหลักในการเลิกใช้เขื่อน หากเขื่อนเกิดการพิบัติก่อนการเลิกใช้เขื่อนอาจทำให้พื้นที่ท้ายน้ำเสียหายมหาศาลอย่างไม่ทันคาดคิดนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เลวร้าย

(1.2) ความเสี่ยงภัยของเขื่อนจากการก่อวินาศกรรม เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งของบุคคลภายในประเทศและความไม่มั่นคงทางการเมืองเขื่อนอาจเสี่ยงต่อการก่อการร้ายได้

(1.3) ความเสี่ยงต่ออุทกภัยในพื้นที่ตอนล่างเขื่อนเดิม เขื่อนทำหน้าที่กักเก็บน้ำ และควบคุมการปล่อยน้ำแบบสม่ำเสมอช่วยบรรเทาอุทกภัยได้ การเลิกใช้เขื่อนการไหลของน้ำในแม่น้ำจะไหลแบบอิสระจึงมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัยในพื้นที่ตอนล่างเขื่อนเดิมได้

(1.4) การคุ้มครองชีวิตมนุษย์ ทรัพย์สิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เขื่อนมีความเป็นไปได้ที่จะแตกหรือพังทลายและก่อให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและสาธารณะหรือไม่ หากเป็นเช่นนั้นต้องพิจารณาตัดสินใจหรือถอนเขื่อนออกไป

(1.5) เขื่อนมีความจำเป็นในการกักเก็บน้ำ ต้องพิจารณาถึงความจำเป็นในการกักเก็บน้ำใช้เพื่อประโยชน์ในการชลประทาน การเกษตร การอุปโภค-บริโภค การผลิตพลังงานไฟฟ้า และการใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ตามวัตถุประสงค์เดิมในการก่อสร้างเขื่อนสำหรับในอนาคต

(2) ด้านเศรษฐกิจ (Economy)

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่ช่วยในการตัดสินใจสำหรับอนาคตเขื่อนได้อย่างมีหลักเกณฑ์และมีเหตุผล เมื่อผลการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องที่ได้รับการระบุผ่านกระบวนการเลิกใช้เขื่อนระหว่างการซ่อมแซมเขื่อนให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน ภายใต้มาตรฐานสูงสุดด้านวิศวกรรมของสมาคมเขื่อนใหญ่ระหว่างประเทศ (ICOLD) กับการเลิกใช้เขื่อน ซึ่งการตัดสินใจมักจะขึ้นอยู่กับทางเลือกที่มีต้นทุนต่ำสุดของวงจรชีวิต

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ มี 6 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

(2.1) ผลกระทบต่อรายได้จากการดำเนินงาน การพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนต้องมีการกำหนดและยอมรับต้นทุน รวมทั้งผลประโยชน์ทั้งหมดของเขื่อนไม่ว่าเขื่อนนั้น ๆ จะสามารถสร้างรายได้หรือไม่ก็ตาม

(2.2) ต้นทุนในการซ่อมแซมเขื่อนให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน มีความมั่นคงปลอดภัยภายใต้มาตรฐานสูงสุดด้านวิศวกรรมของสมาคมเขื่อนใหญ่ระหว่างประเทศ (ICOLD) ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิก จากจำนวน 104 ประเทศ

(2.3) ค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการและบำรุงรักษาเขื่อนตามระยะ ในการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์อย่างเป็นทางการจำเป็นต้องพิจารณาค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมและการบำรุงรักษาเขื่อนทั้งระยะสั้นและระยะยาวเปรียบเทียบกับการเลิกใช้งานเขื่อน

(2.4) ความเสี่ยงของเขื่อนมีผลทำให้เบี้ยประกันภัยสูงขึ้น เขื่อนที่มีอายุการใช้งานที่ยาวนานอาจมีความเสี่ยงต่อการพิบัติจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ย่อมส่งผลให้เบี้ยประกันภัยสูงขึ้น

(2.5) สถานะการชำระหนี้โครงการ กรณีโครงการที่มีภาระหนี้ การชำระหนี้ให้เป็นไปตามเกณฑ์ทางการเงินที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขของสัญญา

(2.6) เกณฑ์ทางการเงินที่ต้องปฏิบัติตามหรือรักษาไว้ กรณีโครงการที่ได้รับทุนจากกองทุนระหว่างประเทศหรือกองทุนสาธารณะ

(3) ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี (Social, Cultural and Heritage)

ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณีเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางสังคม ค่านิยมและผลประโยชน์ของชุมชน ซึ่งอาจเป็นปัจจัยสำคัญในการตอบสนองทางสังคมต่อการเลิกใช้เขื่อนที่เสนอ นอกจากนี้ความสำคัญทางวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนรอบบริเวณเขื่อนอาจเป็นปัจจัยสำคัญในการตอบสนองต่อข้อเสนอในการรักษาสภาพเขื่อน และในทางกลับกันก็อาจมีการสนับสนุนจากประชาชนในการเลิกใช้เขื่อนไม่ว่าจะการตัดแปลงสภาพ รื้อถอนบางส่วนหรือรื้อถอนทั้งหมดเพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของแม่น้ำ

ปัจจัยหลักข้อนี้ มี 10 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

(3.1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการจะเป็นเหตุผลสำคัญในการสนับสนุนหรือคัดค้านการเลิกใช้เขื่อนได้ ดังนั้นการพิจารณาทางเล็กลงจึงต้องคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนและต้องให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ

(3.2) การสูญเสียการเข้าถึงที่อยู่อาศัยและพื้นที่ใช้ประโยชน์แบบเดิม เนื่องจากเขื่อนมีอายุการใช้งานที่ยาวนาน จึงมีประชาชนตั้งถิ่นฐานและที่อยู่อาศัยขึ้นใกล้แหล่งน้ำ เมื่อเลิกใช้เขื่อนที่อยู่อาศัยเหล่านั้นจะกลายเป็นห่างไกลแม่น้ำ ทำให้การเข้าถึงที่อยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ในพื้นที่แบบเดิมเปลี่ยนไปจึงต้องพิจารณาผลกระทบที่เกิดขึ้น

(3.3) การประกอบอาชีพ การเลิกใช้เขื่อนอาจส่งผลกระทบต่อประกอบอาชีพแบบดั้งเดิมของประชาชน เช่น การเกษตร การประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นต้น เป็นส่วนหนึ่งที่ต้องนำมาประกอบการพิจารณา

(3.4) ค่านิยมและผลประโยชน์ของชุมชน ควรมีการระบุ และพิจารณาถึงค่านิยมในสังคมและความห่วงใยของชุมชนอย่างเหมาะสม

(3.5) คุณค่าทางสุนทรียภาพในพื้นที่ที่สูญเสียไป การเลิกใช้เขื่อนทำให้สูญเสียพื้นที่อ่างเก็บน้ำอาจทำให้ความงามของทัศนียภาพในพื้นที่สูญเสียไป

(3.6) ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอยู่รอบบริเวณเขื่อน เขื่อนมีอายุการใช้งานที่ยาวนานย่อมมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนาและประเพณีของชุมชนที่อยู่รอบบริเวณเขื่อน การเลิกใช้เขื่อนต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

(3.7) เส้นทางเดินเรือในแม่น้ำ หรือทางน้ำ การเลิกใช้เขื่อนบางแห่งสามารถเปิดทางน้ำทำให้การสัญจรทางเรือสะดวกขึ้น

(3.8) ผลกระทบทางเศรษฐกิจของชุมชนรอบบริเวณเขื่อน เขื่อนสามารถสร้างประโยชน์และรายได้ให้แก่ชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบบริเวณเขื่อน การเลิกใช้เขื่อนจำเป็นต้องพิจารณาถึงผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนด้วย

(3.9) การสูญเสียบริการที่จัดให้โดยเขื่อน การเลิกใช้เขื่อนมีผลกระทบทางตรงและทางอ้อมที่เกี่ยวกับการบริการที่จัดหาให้โดยเขื่อนและบริการนี้ถูกแทนที่ได้หรือไม่อย่างไร

(3.10) โครงสร้างชายฝั่งอ่างเก็บน้ำเดิม เช่น อาคารสูบน้ำ ทำเทียมเรือ อุโมงค์ เป็นต้น ที่อาจได้รับผลกระทบจึงต้องได้รับการประเมินอย่างเหมาะสม

(4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural Resources and Environment)

ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นกระบวนการในการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากการริเริ่มโครงการที่เสนอไว้ก่อนที่จะดำเนินการ การระบุผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นไปได้ เพื่อเสนอมาตรการบรรเทาผลกระทบและการคาดการณ์ว่าจะมีผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไม่พึงประสงค์

ปัจจัยหลักข้อนี้ มี 8 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

(4.1) การฟื้นฟูแม่น้ำ เป็นประโยชน์หลักด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการฟื้นฟูสภาพและหน้าที่ของแม่น้ำที่เป็นธรรมชาติ

(4.2) การเปลี่ยนแปลงทางอุทกวิทยา ชลศาสตร์ และธรณีสัณฐานวิทยา ในการเลิกใช้เขื่อนอาจส่งผลกระทบทางอุทกวิทยาและชลศาสตร์ ต้องวิเคราะห์ภาวะน้ำท่วมถึงจุดสูงสุดเพื่อประเมินศักยภาพในการพัดพาตะกอน และผลกระทบต่อธรณีสัณฐานวิทยาของลำน้ำและพื้นที่ราบที่น้ำท่วมถึง

(4.3) การเชื่อมโยงเส้นทางอพยพของปลาและสัตว์น้ำชนิดอื่น ๆ การรื้อถอนเขื่อนออกสามารถนำไปสู่การฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของปลาและสัตว์น้ำ เปิดช่องทางการอพยพปลาเพื่อวางไข่ในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำ

(4.4) ผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปลา สัตว์น้ำ พืช นก และสัตว์ป่า ที่ใกล้สูญพันธุ์ การเลิกใช้เขื่อนต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดกับทรัพยากรที่จะได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ (Positive and Negative Impacts) ที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนระดับน้ำบริเวณเขื่อน ควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อชนิดพันธุ์ที่หายากหรือใกล้สูญพันธุ์

(4.5) การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ในกระบวนการตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลด้านระบบนิเวศที่ดีที่สุด ในขณะที่ต้องไม่ลืมว่าสถานภาพด้านระบบนิเวศและการเปลี่ยนแปลงสถานภาพเหล่านั้น มั่นยากที่จะระบุปริมาณ พยากรณ์ และประเมินได้

(4.6) การสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำตามแนวชายฝั่ง การรื้อถอนเขื่อนจะนำไปสู่การได้รับหรือสูญเสียสุทธิในพื้นที่ชุ่มน้ำ

(4.7) ผลกระทบต่อแม่น้ำและคุณภาพน้ำจากตะกอน การเลิกใช้เขื่อนตะกอนที่สะสมอยู่ในอ่างเก็บน้ำบางส่วนอาจไหลลงสู่แม่น้ำทำให้ระดับแม่น้ำสูงขึ้นและมีน้ำท่วมมากขึ้น รวมทั้งคุณภาพน้ำปลายน้ำอาจได้รับผลกระทบจากการพัดพาของตะกอน

(4.8) ระดับน้ำและคุณภาพน้ำใต้ดินของชุมชน การเลิกใช้เขื่อนนอกจากสูญเสียอ่างเก็บน้ำ ยังทำให้ระดับน้ำใต้ดินลดต่ำลงอาจทำให้ส่งผลกระทบต่อระดับน้ำในบ่อน้ำของชุมชนได้ รวมถึงคุณภาพน้ำที่ใช้ในการอุปโภค-บริโภคอาจได้รับผลกระทบจากการสะสมตัวของตะกอน

(5) ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม (Technology and Engineering)

เทคโนโลยีและวิศวกรรมเป็นปัจจัยที่สามารถใช้อธิบายทางเลือกในการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ วิศวกรรมสามารถระบุทางเลือกด้านเทคนิคที่ใช้ในการบรรลุเป้าหมายที่ระบุไว้ และสามารถแยกทางเลือกทางเทคนิคที่สำคัญออกจากทางเลือกที่ไม่สมจริง กระบวนการทางวิศวกรรมยังใช้เทคโนโลยีในการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์จากทางเลือกในการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ และวิเคราะห์ความเสี่ยงที่เกิดจากแต่ละทางเลือก

ปัจจัยหลักด้านนี้ มี 6 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

(5.1) การเข้าถึงพื้นที่และความสามารถในการขนส่งวัสดุ ภูมิรื้อถอนเขื่อนต้องพิจารณาประเด็นนี้เพราะอาจส่งผลให้ค่าใช้จ่ายโครงการเพิ่มขึ้น

(5.2) ความซับซ้อนในการออกแบบทางวิศวกรรม การเลิกใช้เขื่อนที่ผ่านการใช้งานมายาวนานอาจมีความซับซ้อน การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีประสบการณ์ในการจัดการด้านวิศวกรรม จะทำให้การออกแบบและประมาณราคาได้ต้นทุนที่แท้จริง ช่วยลดความไม่แน่นอนในการดำเนินการ และได้ผลลัพธ์ที่ถูกต้องแม่นยำ

(5.3) ความยากง่ายในการรื้อถอนเขื่อนหรือการดัดแปลงเขื่อน ต้องมีการพิจารณาทางเลือกทางวิศวกรรมทั้งหมด ทั้งเชิงโครงสร้าง และไม่เชิงโครงสร้าง สำหรับการรื้อถอนเขื่อนหรือการดัดแปลงเขื่อน และการฟื้นฟูพื้นที่

(5.4) เทคโนโลยีและวิศวกรรมในการทำงานที่เหมาะสม วิศวกรรมและวิธีการแก้ปัญหา รวมถึงเทคโนโลยีในการทำงานต้องเหมาะสมกับขนาดโครงการและขอบเขตของผลกระทบของโครงการ

(5.5) มาตรการในการจัดการตะกอนในอ่างเก็บน้ำ ตะกอนที่เกิดขึ้นในอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนทำให้พื้นที่เก็บกักน้ำในอ่างลดลง เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องพิจารณาในการเลิกใช้เขื่อน

ด้วยเหตุนี้ การเลิกใช้งานเขื่อนจำเป็นต้องวิเคราะห์และวางแผนจัดการตะกอน รวมทั้งใช้มาตรการที่จำเป็นในการจัดการตะกอนในอ่างเก็บน้ำ

(5.6) ข้อกำหนดสำหรับมาตรการชั่วคราว เช่น การก่อสร้างคันกั้นน้ำหรือการผันน้ำในระหว่างการรื้อถอนเขื่อน

(6) ด้านเงินทุนโครงการ (Project Funding)

ปัจจัยด้านเงินทุนโครงการมีความสำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจในการพิจารณาตัดสินใจเลิกหรือไม่เลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ เกือบทุกข้อเสนอในการเลิกหรือไม่เลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ต้องมีการระดมทุนทุกระดับ แหล่งที่มาและปริมาณของเงินทุนจึงเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการตัดสินใจและอาจเป็นปัจจัยสำคัญในการประเมินความอยู่รอดของทางเลือก ปัจจัยด้านเงินทุนโครงการจึงต้องมีแนวทางการจัดหาเงินทุนเพื่อสนับสนุนการดำเนินการศึกษาวิจัย เช่น การวิเคราะห์ความเป็นไปได้แต่ละทางเลือก การประเมินผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น เพื่อนำข้อมูลมาสนับสนุนกระบวนการตัดสินใจในการเลิกใช้เขื่อน ยังรวมถึงเงินทุนในการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

ปัจจัยหลักข้อนี้ มี 4 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

(6.1) แหล่งเงินทุนโครงการ การดำเนินการรื้อถอนเขื่อนหรือตัดแปลงเขื่อนให้พิจารณาเงินทุนโครงการจากเจ้าของเขื่อนเป็นอย่างแรก (โดยเฉพาะเขื่อนที่สร้างรายได้) และตระหนักว่าเจ้าของเขื่อนไม่ได้มีการวางแผนทางการเงินสำหรับการเลิกใช้เขื่อนเอาไว้

(6.2) ผู้รับผิดชอบเงินทุน กรณีโครงการของรัฐแหล่งเงินทุนในเลิกใช้งานเขื่อนส่วนใหญ่เป็นเงินทุนของรัฐบาลที่ต้องสนับสนุนในการเลิกใช้เขื่อน การออกแบบและการตัดสินใจในโครงการ การฟื้นฟูพื้นที่ การติดตาม ประเมินผลก่อนและหลังเลิกใช้เขื่อน

(6.3) เงินทุนที่เกี่ยวกับกระบวนการดำเนินการเลิกใช้เขื่อน เป็นค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับกระบวนการดำเนินการเลิกใช้เขื่อน แบ่งออกได้เป็นค่าใช้จ่ายในกระบวนการประเมินและตรวจสอบเขื่อนกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเลิกใช้เขื่อน กรณีดำเนินการรื้อถอนเขื่อนที่ซับซ้อน อาจต้องมีการระดมทุนจากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ ในเชิงสร้างสรรค์

(6.4) เงินทุนที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูพื้นที่และลุ่มน้ำ การเลิกใช้เขื่อนนอกจากพิจารณาเงินทุนในการรื้อถอนหรือตัดแปลงเขื่อนแล้ว ต้องพิจารณารวมเงินทุนในการฟื้นฟูพื้นที่และลุ่มน้ำที่ได้รับผลกระทบด้วย ซึ่งมีผลต่อทางเลือกในการพิจารณาตัดสินใจ

(7) ด้านกฎหมาย (Legal Aspect)

การจะดำเนินการใด ๆ จะต้องมีกฎหมายรองรับหรือต้องปฏิบัติตามภายใต้กฎหมายกำหนด กฎหมายที่เกี่ยวกับการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการพิจารณา

ทางเลือก ซึ่งอาจพบปัญหาในข้อกำหนดทางกฎหมายหรือการดำเนินการในกรณีที่ข้อกำหนดทางกฎหมายไม่ชัดเจน ข้อกำหนดของกฎหมายภายในกรอบกฎหมายที่มีอยู่ การอ้างถึงข้อกำหนดและระเบียบที่มีอยู่สามารถช่วยอธิบายและสื่อสารถึงสิ่งที่จำเป็นต้องทำและทำโดยใครทั้งในเรื่องขั้นตอนการตัดสินใจและข้อกำหนดทางกฎหมายที่สำคัญที่ต้องปฏิบัติตามเพื่อช่วยลดความผิดพลาดและช่วยให้เกิดความมั่นใจได้ว่าโครงการจะดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น

ปัจจัยหลักด้านกฎหมาย มี 8 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

(7.1) ความรับผิดชอบทางกฎหมาย (Legal Accountability) ของเจ้าของเงิน ข้อกังวลเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่าง ๆ สามารถกระตุ้นให้เจ้าของเงินเลือกดำเนินการเลิกใช้เงินเพื่อจำกัดความรับผิดชอบทางกฎหมาย

(7.2) สิทธิความเป็นเจ้าของหรือการโอนกรรมสิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับเงิน มีผลต่อนัยทางกฎหมายอื่น ๆ สำหรับเจ้าของที่เกี่ยวข้องกับการรื้อถอนและการโอนกรรมสิทธิ์ที่เป็นไปไดรรวมถึงข้อกำหนดในการตรวจสอบความถูกต้อง

(7.3) ข้อกำหนดทางกฎหมายที่ต้องปฏิบัติ และใบอนุญาตต่าง ๆ กระบวนการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เงินต้องระบุขั้นตอนและข้อกำหนดทางกฎหมายที่สำคัญที่จะต้องปฏิบัติในการพิจารณา รวมถึงใบอนุญาตต่าง ๆ ที่ต้องดำเนินการ

(7.4) สัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ กรณีเลิกใช้เงินจะส่งผลกระทบต่อสัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำหรือไม่

(7.5) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่ากระบวนการตัดสินใจและวิธีการตัดสินใจเป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับ

(7.6) กฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ กฎหมายและข้อบังคับที่มีอยู่หรืออาจจะเกิดขึ้นเพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติขัดแย้งกันหรือไม่

(7.7) กฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม กฎหมายและข้อบังคับที่มีอยู่หรืออาจจะเกิดขึ้นเพื่อปกป้องคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมขัดแย้งกันหรือไม่

(7.8) สิทธิการครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินหลังเลิกใช้เงิน

(8) ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Strategy)

ประเทศไทยในอดีตเผชิญกับปัญหาและภัยคุกคามจากต่างประเทศ จึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ โดยการก่อสร้างเขื่อนตามแนวชายแดนเพื่อเป็นแนวกันชนหรือด่านสำหรับป้องกันการบุกรุกเข้าประเทศ การพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เงินที่อยู่ใกล้แนวชายแดนต้องให้ความสำคัญในปัจจัยนี้ด้วย

ปัจจัยหลักด้านนี้ มี 2 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

(8.1) เชื้อนยังมีความจำเป็นและสำคัญสำหรับเป็นแนวกันชนหรือด่านของประเทศ

(8.2) ปัญหาและภัยคุกคามที่มีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ

(9) ด้านการเมือง (Political Aspect)

การเมืองทุกระดับสามารถมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจเป็นอย่างมาก ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อนที่ใช้งานไม่ได้ บริบททางการเมืองสามารถกำหนดความต้องการ ขอบเขตการศึกษาของรัฐ และการมีส่วนร่วมของประชาชน มีอิทธิพลต่อความเป็นไปได้ งบประมาณ และการดำเนินการตามทางเลือกต่าง ๆ การเมืองยังสามารถรองรับกระบวนการตัดสินใจเลิกใช้เชื้อนที่ใช้งานไม่ได้ รวมถึงการตัดสินใจทั้งหมดในกระบวนการที่เป็นทางการ ความเป็นจริงนี้ สามารถปรับปรุงหรือบ่อนทำลายกระบวนการตัดสินใจที่ถูกต้องได้

ปัจจัยด้านการเมือง มี 4 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาในการตัดสินใจ ได้แก่

(9.1) เข้าใจและตระหนักถึงบริบททางการเมืองในพื้นที่ตั้งโครงการ

(9.2) แจ้งนักการเมืองและผู้นำชุมชนที่สนใจและมีอิทธิพลในพื้นที่ล่วงหน้า และบ่อยครั้งเกี่ยวกับสถานะในกระบวนการตัดสินใจและข้อมูลพื้นฐานของการตัดสินใจในประเด็นต่าง ๆ

(9.3) อิทธิพลหรือผลกระทบทางการเมืองจะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ การพิจารณาทางเลือกในการเลิกใช้เชื้อนต้องแน่ใจว่ามีการตัดสินใจในแนวทางที่เหมาะสม

(9.4) คาดหวังและพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเพราะการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

2.2 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเชื้อนที่ใช้งานไม่ได้

ตามวิธีการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ นั่นคำตอบของการวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเชื้อนที่ใช้งานไม่ได้ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่

1) นโยบายรัฐบาลและแผนปฏิบัติการในการเลิกใช้เชื้อนที่ใช้งานไม่ได้

(1) นโยบายรัฐบาล

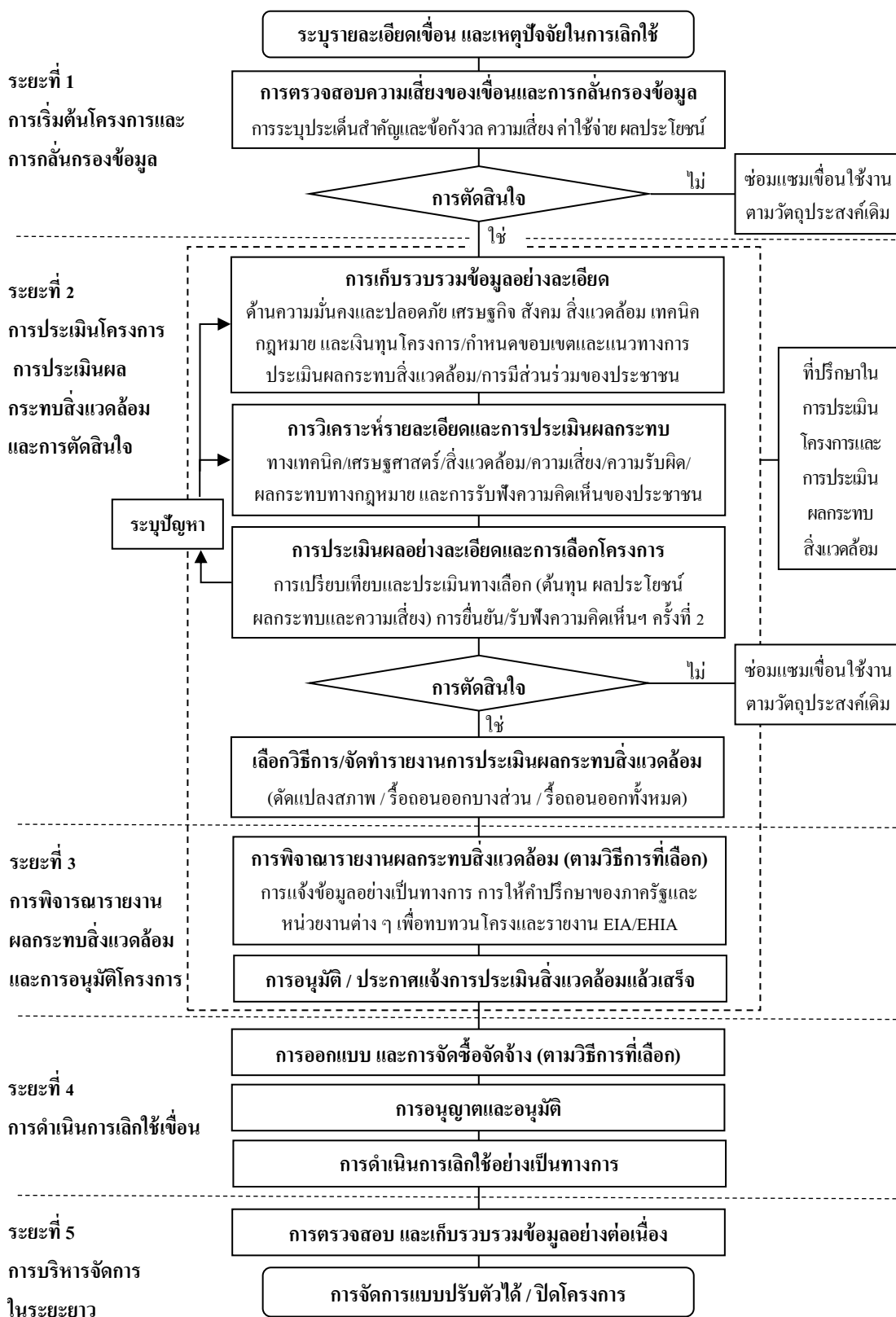
การดำเนินโครงการเลิกใช้เชื้อนที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประชาชนและชุมชนจำนวนมาก รัฐบาลต้องกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะ เพื่อแก้ปัญหาที่รับรู้ว่าจะเกิดขึ้น ซึ่งกลไกในการกำหนดนโยบายรัฐและการมอบหมายให้องค์กรใดเป็นผู้รับผิดชอบเป็นภาระหน้าที่ของคณะรัฐมนตรี รวมถึงการจัดหาเงินทุนโครงการ เป็นหลักการบริหารราชการตามทฤษฎีระบบราชการของ Max Weber ซึ่งต้องมีการแบ่งงานกันทำอย่างเป็นทางการตามระเบียบ กฎเกณฑ์และที่กฎหมายกำหนด

(2) การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action plan)

การดำเนินการเพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถทำงานเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องไม่ให้เกิดการดำเนินงานสะดุด สิ่งที่จะช่วยได้และเป็นหลักฐานสำคัญ คือ การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action plan) ในการจัดทำแผนปฏิบัติการต้องมีการกำหนดขั้นตอนการดำเนินการ มีกระบวนการดำเนินการ การจัดทำงบประมาณ กรอบระยะเวลาและการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ ตามทฤษฎีกระบวนการบริหาร ของ Luther Gulick and Lyndall Urwick คือ POSDCoRB มี 7 ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบริหารงานบุคคล (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) การงบประมาณ (Budgeting)

2) กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชือกที่ใช้งานไม่ได้

กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชือกที่ใช้งานไม่ได้ เป็นขั้นตอนในการพิจารณาตัดสินใจและเลือกวิธีการที่เหมาะสมสำหรับเชือกที่ใช้งานไม่ได้ ดำเนินการภายใต้ข้อกำหนดของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภายใต้ทฤษฎีระบบการบริหารราชการของ Max Weber ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน (ดูภาพประกอบที่ 5.8) ดังนี้

ภาพประกอบที่ 5.8 ร่างผังการตัดสินใจเลือกใช้เงื่อนไขที่ใช้งานไม่ได้

ขั้นตอนที่ 1 การเริ่มต้นโครงการและการกลั่นกรองข้อมูล

ขั้นตอนแรกเป็นการประเมินและกลั่นกรองข้อมูลเบื้องต้นของเขื่อนเพื่อระบุสภาพความมั่นคงความปลอดภัยเขื่อนและผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากเขื่อน และการประเมินความเสี่ยงของเขื่อน รวมถึงค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมบำรุงรักษาและผลประโยชน์ของเขื่อนตามวัตถุประสงค์เดิมในการก่อสร้างเพื่อตรวจสอบสภาพความปลอดภัยเขื่อนและความมั่นคงแข็งแรงของเขื่อน ถ้าเขื่อนอยู่ในเกณฑ์ยอมรับไม่ได้และมีความเสี่ยงสูง ไม่มีความคุ้มค่าในทางเศรษฐกิจก็ต้องพิจารณาตัดสินใจเข้าสู่กระบวนการดำเนินการเลิกใช้งานเขื่อน

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ

เมื่อผลการพิจารณาในขั้นตอนแรกมีน้ำหนักและมีเหตุผลสำคัญที่จะนำไปสู่การดำเนินการเลิกใช้เขื่อน หน่วยงานของรัฐที่ได้รับมอบหมายต้องแต่งตั้งคณะกรรมการจากผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลตามปัจจัยบ่งชี้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ทั้ง 9 ด้าน ดังกล่าวมาแล้ว พร้อมตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล วิเคราะห์และประเมินผลอย่างละเอียด เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้ใช้ประกอบการพิจารณาตัดสินใจว่าจะเลือกวิธีการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้หรือเลือกวิธีการซ่อมแซมเขื่อนให้มีความมั่นคงแข็งแรงและใช้งานต่อไปตามวัตถุประสงค์เดิมในการก่อสร้าง

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และการอนุมัติโครงการ

เมื่อคำตอบในขั้นตอนที่ 2 ยืนยันให้ดำเนินการเลิกใช้เขื่อนจะต้องทำการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และก่อนอนุมัติโครงการต้องตรวจสอบผลอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับรายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมฉบับสมบูรณ์ที่ประกาศให้สาธารณชนทราบอย่างเป็นทางการ โดยผลลัพธ์การประเมินทุกฝ่ายต้องให้การยอมรับจึงนำไปใช้ประกอบการพิจารณาในการอนุมัติโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเลิกใช้เขื่อน

เมื่อโครงการได้รับอนุมัติก็จะเข้าสู่การดำเนินการเลิกใช้เขื่อน ตามวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ที่ทุกฝ่ายเห็นชอบ เช่น การตัดแปลงสภาพเขื่อน การรื้อถอนเขื่อนบางส่วน หรือการรื้อถอนเขื่อนทั้งหมด โดยหน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการต้องจัดทำแบบ เงื่อนไขและข้อกำหนดด้านวิศวกรรมแบบแสดงรายการปริมาณงานและราคา การขออนุญาตและขออนุมัติต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และแจ้งการเลิกใช้เขื่อนอย่างเป็นทางการ

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว

ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบ และประเมินผลภายหลังการเลิกใช้เชื้อน เพื่อประเมินประสิทธิภาพของมาตรการลดผลกระทบ และประเมินผลที่ได้รับจากการเลิกใช้เชื้อน รวมทั้งผลการประเมินทางวิทยาศาสตร์ที่คาดการณ์ไว้กับมาตรฐานที่ยอมรับได้

3) กฎหมายรองรับการดำเนินการเลิกใช้เชื้อนที่ใช้งานไม่ได้

การพัฒนาโครงการก่อสร้างเชื้อนในขั้นตอนการก่อสร้างต้องปฏิบัติการภายใต้กฎหมายหลายฉบับและการเลิกใช้เชื้อนที่ใช้งานไม่ได้ก็ต้องปฏิบัติเช่นเดียวกัน โดยต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในการได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการใด ๆ และถ้ากิจกรรมนั้นอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต ประชาชนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติไว้ ภายใต้หลักธรรมาภิบาล และต้องพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับการดำเนินการเลิกใช้เชื้อนที่ใช้งานไม่ได้ แยกออกได้ 6 ด้าน ได้แก่

(1) ด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

การดำเนินโครงการเลิกใช้เชื้อนที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม ผู้รับผิดชอบโครงการต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) ปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

(2) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

การดำเนินโครงการเลิกใช้เชื้อนที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการขนาดใหญ่ที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก ผู้รับผิดชอบโครงการต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมทั้งการจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2564 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548

(3) ด้านการจัดการที่ดิน

ที่ดินที่เป็นที่ตั้งเชื้อนและอ่างเก็บน้ำเหนือเชื้อน ส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินในเขตป่าไม้และป่าสงวนต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ที่ราชพัสดุต้องปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 ที่ธรณีสงฆ์ต้องปฏิบัติการ

ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมถึงที่ดินที่ได้มาโดยการจัดซื้อ และการเวนคืนจากเอกชนจะตกเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินต้องจัดการภายใต้พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 หรือตรากฎหมายขึ้นมาใหม่เพื่อการจัดการที่ดินอาณาบริเวณเขื่อนเป็นการเฉพาะ และการจัดการต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562

(4) ด้านการควบคุมอาคาร

ด้วยเหตุที่ “เขื่อน” ถือเป็น “อาคาร” ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 มาตรา 4 (2) เนื่องจากโครงสร้างของเขื่อนเป็นไปตามคำนิยามของมาตรา 4 “อาคาร หมายความว่า ตึก บ้าน เรือน โรง ร้าน แพ คลังสินค้า สำนักงานและสิ่งทีก่อสร้างขึ้นอย่างอื่นซึ่งบุคคลอาจเข้าอยู่ หรือใช้สอยได้” ดังนั้นการดำเนินการก่อสร้าง คัดแปลงหรือรื้อถอนเขื่อนต้องปฏิบัติตามการภายใต้พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กรณีมีการขุดดินหรือถมดินต้องปฏิบัติตามการภายใต้พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และวิศวกรผู้ควบคุมงานต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติวิศวกร พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(5) ด้านทรัพยากรน้ำและภัยพิบัติทางธรรมชาติ

น้ำเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย แหล่งน้ำสำคัญของประเทศจึงอยู่ภายใต้การควบคุมของหน่วยงานของรัฐ ดังนั้นการดำเนินโครงการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำต้องปฏิบัติตามการภายใต้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ส่วนการบริหารจัดการน้ำ การป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำ รวมถึงการคมนาคมทางน้ำซึ่งอยู่ในเขตชลประทานต้องปฏิบัติตามการภายใต้พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(6) ด้านคมนาคมทางน้ำและการประมง

การปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่วงล้ำเข้าไปเหนือน้ำ ในน้ำ และใต้น้ำ ของแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบอันเป็นทางสัญจรของประชาชนหรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันต้องปฏิบัติตามการภายใต้พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม การเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้กรณีรื้อถอนเขื่อนก็ต้องมีกฎหมายรองรับการดำเนินการและการดำเนินการใด ๆ หากกระทบกับสัตว์น้ำที่ได้รับการคุ้มครองต้องปฏิบัติตามการภายใต้พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

3. การรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

การสัมมนารับฟังความคิดเห็นเป็นวิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology) หนึ่งที่มีหลักการในการนำเอาคำตอบที่ได้มาจากการวิจัยมานำเสนอให้ประชากรที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการรับฟังและวิพากษ์ผลการวิจัยพร้อมให้ข้อเสนอแนะ เพื่อผู้วิจัยจะได้นำข้อวิพากษ์และข้อเสนอแนะไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขผลการวิจัยให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งขั้นตอนการจัดสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 กระบวนการจัดสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing)

การจัดสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing) มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) การเตรียมการจัดสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing)

เป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนดำเนินการจัดสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing) ประกอบด้วย การกำหนดประชากรและการกำหนดสถานที่ มีรายละเอียดดังนี้

(1) การกำหนดประชากร

กลุ่มประชากรร่วมสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพลังงาน กรมชลประทาน กรมโยธาธิการและผังเมือง การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สภาวิศวกรและมหาวิทยาลัยของรัฐ รวมทั้งนักกฎหมาย นักวิชาการ นักบวช และประชาชน รวมทั้งหมด 38 คน (ภาคผนวก ง.)

(2) สถานที่จัดสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing)

การวิจัยนี้ได้จัดสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing) เมื่อวันศุกร์ที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2564 ระหว่างเวลา 9.00-12.00 น. ณ ห้องลาเวนเดอร์ 1 ชั้น 3 อาคาร TK. 3 โรงแรมทีเค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชัน หลักสี่ กรุงเทพมหานคร (ดูภาพประกอบที่ 5.9)

ภาพประกอบที่ 5.9 ประชากรและผู้เข้าร่วมในการจัดทำ Co-Design

2) การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตาม Power Point (คูภาคผนวก ง.) โดยมีสาระสำคัญ คือ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่นำมาสู่การวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัยและวัตถุประสงค์การจัดสัมมนาฯ รับฟังความคิดเห็น (Hearing) ประโยชน์ของงานวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ วิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology) ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และคำตอบของการวิจัยที่ได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย แนวคิดการบริหารกิจการที่ดี แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสินทรัพย์ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีการบริหารเชิงกระบวนการของ Henri Fayol, Luther Gulick and Lyndall Urwick และ Peter F. Drucker ทฤษฎีระบบราชการของ Max Weber ทฤษฎีระบบ ทฤษฎีการเตรียมความพร้อม สภาวะการณ์เงื่อนไขของไทย ความเสี่ยงและผลกระทบจากการพิบัติของเขื่อน รูปแบบการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ของประเทศแคนาดา เครือรัฐออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกา และกฎหมายที่เกี่ยวข้องรองรับการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ตามกรอบของวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และจากการดำเนินการตามกระบวนการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ (Participatory design, Co - design) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็น (Hearing) ได้วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลที่ได้รับจากการรับฟังความคิดเห็นมาวิเคราะห์และนำไปปรับปรุงแก้ไขคำตอบของงานวิจัยให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นและสามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศไทย

ข้อค้นพบที่เป็นคำตอบของงานวิจัยที่นำเสนอเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ มี 2 องค์ประกอบหลัก คือ

(1) ปัจจัยบ่งชี้ที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ มี 2 ปัจจัย ได้แก่ ผลการตรวจสอบความเสี่ยงของเขื่อน และปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ประกอบด้วยปัจจัยหลัก 9 ด้าน ได้แก่ ด้านความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุน โครงการ ด้านกฎหมาย ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ และด้านการเมือง

(2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ มี 3 ปัจจัย ได้แก่ นโยบายรัฐบาล และแผนปฏิบัติการ กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ และกฎหมายรองรับการดำเนินการเลิกใช้เขื่อน

ภาพประกอบที่ 5.10 การวิพากษ์และเสนอแนะของผู้เข้าร่วมสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing)

3.2 ผลการจัดสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing)

ซึ่งทั้ง 2 องค์ประกอบของรูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เมื่อนำไปสู่การวิพากษ์ของผู้เข้าร่วมสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing) ที่มีทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ วิศวกร นักกฎหมาย นักวิชาการ นักบวช และประชาชน มีรายละเอียดของข้อวิพากษ์และข้อเสนอแนะซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ดังนี้

1) ปัจจัยบ่งชี้ที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

การพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้เป็นเรื่องใหญ่และอาจส่งผลกระทบต่อทั้งทางบวกและทางลบตามมาหลายด้าน ดังนั้นก่อนการตัดสินใจประการหนึ่งประการใดต้องพิจารณาให้รอบคอบทุกด้านโดยผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับเขื่อนเพื่อให้มั่นใจว่ามีเหตุผลสำคัญ และความจำเป็นต้องนำไปสู่การเลิกใช้เขื่อน ในปัจจัยนี้ผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นมีความเห็นที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับผู้วิจัย มีรายละเอียดดังนี้

(1) การตรวจสอบความเสี่ยงของเขื่อน

การตรวจสอบความเสี่ยงของเขื่อนเพื่อนำผลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าเพื่อจะระบุว่าเขื่อนที่ประเมินนั้นอยู่ในเกณฑ์ระดับใด ถ้ายอมรับไม่ได้ แต่เขื่อนยังมีความคุ้มค่าและมีประโยชน์ที่ลดความเสี่ยง โดยการซ่อมแซมเขื่อนให้มั่นคงแข็งแรงเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป แต่ถ้าผลการประเมินอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับไม่ได้ มีความเสี่ยงสูงอาจทำให้เขื่อนพิบัติสร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่รุนแรง การลงทุนซ่อมแซมก็ไม่ได้มีความคุ้มค่าในการลงทุนจึงจำเป็นต้องตัดสินใจยุติหรือเลิกการใช้งานเขื่อน ซึ่งกระบวนการวิเคราะห์ความเสี่ยงและเกณฑ์การประเมินผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นมีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับผู้วิจัยว่าควรมีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาใหม่หรือมอบหมายให้หน่วยงานของรัฐเดิมที่เป็นกลางเป็นผู้รับผิดชอบในการประเมินความเสี่ยงของเขื่อนและจัดทำเกณฑ์การประเมินความเสี่ยงให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายและเป็นไปตามหลักสากล

(2) ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

ประเด็นปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นมีความเห็นที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับผู้วิจัยว่าเมื่อเขื่อนต่าง ๆ ใช้งานไม่ได้ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม เช่น เขื่อนหมดอายุการใช้งาน เขื่อนมีข้อบกพร่องเกิดขึ้น เช่น การทรุดตัวแตกร้าว การรั่วซึม หรือจากภัยธรรมชาติ และมีความเสี่ยงต่ออันตรายที่จะเกิดขึ้นหากยังขึ้นใช้งานต่อไป หรือเขื่อนไม่มีประโยชน์ ไม่มีความคุ้มค่าในการลงทุนซ่อมแซมเขื่อน หรือมีข้อจำกัดในการให้บริการ เขื่อนเหล่านี้ล้วนต้องนำไปสู่การกระบวนการดำเนินการเลิกใช้เขื่อน เพราะการเลิกใช้เขื่อนเป็นเรื่องใหญ่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก จึงต้องมีปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณา

ตัดสินใจร่วมกัน เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้ใช้ประกอบการตัดสินใจ จึงเห็นด้วยกับ ผู้วิจัยว่าปัจจัยหลักและปัจจัยย่อย ของทั้ง 9 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุนโครงการ ด้านกฎหมาย ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ และด้านการเมือง

จากการวิพากษ์ พบว่า ทุกด้านมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนได้ ส่วนการนำไปใช้ควรจัดลำดับความสำคัญตามบริบทของเขื่อนและสภาพสิ่งแวดล้อมของเขื่อนแต่ละเขื่อน

2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

เมื่อตัดสินใจแล้วว่าจะเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ก็ต้องมีการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปแล้ว ในส่วนนี้ พบว่า ผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นมีความเห็นที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับผู้วิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

(1) นโยบายรัฐ การที่จะให้หน่วยงานของรัฐปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น รัฐบาลต้องกำหนดเป็นนโยบาย มีกรอบระยะเวลาและมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) จัดทำงบประมาณและดำเนินการตามแผนภายในกรอบเวลากำหนด

(2) กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างเป็นระบบและถูกต้องตามกฎหมาย หน่วยงานของรัฐจะต้องมีกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจนภายใต้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) หรือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเริ่มต้นโครงการและการกลั่นกรองข้อมูล ผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็น เห็นด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ ในขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นมีความเห็นว่ากรณีตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนควรระบุวิธีการดำเนินการ ทั้ง 3 วิธีให้ชัดเจนด้วย พร้อมระบุข้อดี ข้อเสีย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

(1) การรักษาเขื่อนแต่ตัดแปลงสภาพและเปลี่ยนวัตถุประสงค์การใช้งาน เช่น เปลี่ยนแปลงสภาพการใช้งานจากการกักเก็บน้ำให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ข้อดี คือ ลดค่าใช้จ่ายในการดูแลบำรุงรักษา ค่าดำเนินการและลดค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนเขื่อน สภาพและสถานะความปลอดภัยของเขื่อนไม่ก่อให้เกิดความเสี่ยง ลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ข้อเสีย คือ มีผลกระทบต่อการใช้น้ำเพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ผลกระทบต่อรายได้จากการดำเนินงาน กระทบต่อเศรษฐกิจรอบบริเวณเขื่อน กระทบต่อสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศในน้ำ การเข้าถึงที่อยู่อาศัยแบบเดิม โครงสร้างชายฝั่ง การท่องเที่ยวแบบเดิม กิจกรรมนันทนาการ กระทบต่อด่านหรือกั้นชนในการป้องกันประเทศ กระทบต่อระบบทางอุทกวิทยาและการบรรเทาอุทกภัย เป็นต้น

(2) การรื้อถอนเขื่อนออกบางส่วน เพื่อเปิดช่องทางการไหลของน้ำหรือลดความสูงของเขื่อนลงเพื่อลดปริมาณการเก็บกักน้ำ เช่น กรณีที่มีความกังวลในความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณชนสามารถบรรเทาได้โดยการลดความสูงเขื่อนเปลี่ยนเป็นฝายน้ำล้นหรือการสร้างช่องโหว่บางส่วนในตัวเขื่อน เพื่อลดการรับแรงของโครงสร้าง กรณีเขื่อนทดน้ำใช้วิธีการเปิดประตูแบบถาวร

ข้อดี คือ เขื่อนยังสามารถกักเก็บน้ำใช้ประโยชน์ได้ในปริมาณที่เหมาะสม ลดค่าใช้จ่ายในบำรุงรักษา การดำเนินการและการซ่อมแซมหรือรื้อถอนเขื่อน ลดความเสี่ยงจากการพังทลายของเขื่อน เป็นต้น

ข้อเสีย คือ สัตว์น้ำยังไม่สามารถผ่านได้โดยปกติ มีการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศใต้น้ำ กระทบต่อเศรษฐกิจรอบบริเวณเขื่อน สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งการประกอบอาชีพดั้งเดิม และการเข้าถึงที่อยู่อาศัยแบบเดิม เป็นต้น

(3) การรื้อถอนเขื่อนออกทั้งหมด เป็นการคืนสภาพเดิมตามเงื่อนไขที่เกิดขึ้นก่อนการก่อสร้างเขื่อนและเพื่อการฟื้นฟูแม่น้ำ

ข้อดี คือ ไม่มีข้อกังวลเกี่ยวกับการพังทลายของเขื่อน ความรับผิดชอบของเจ้าของเขื่อนและความปลอดภัยของประชาชน คืนสถานะการไหลของแม่น้ำ ช่วยการอพยพของปลา แกไขคุณค่าทางนิเวศวิทยา เป็นต้น

ข้อเสีย คือ มีค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนเขื่อนและค่าใช้จ่ายพิเศษสูง มีผลกระทบต่อคุณภาพน้ำและการใช้น้ำเพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ กระทบต่อเศรษฐกิจรอบบริเวณเขื่อน สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป การเข้าถึงที่อยู่อาศัยแบบเดิม โครงสร้างชายฝั่ง การท่องเที่ยว นันทนาการ การพักผ่อนของตะกอนที่ทับถมอยู่เหนือเขื่อน และกระทบต่อด่านหรือกั้นชนในการป้องกันประเทศกรณีเขื่อนที่อยู่ตามแนวชายแดน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการอนุมัติโครงการ ขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็น เห็นด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเลิกใช้เขื่อน ขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็น มีข้อเสนอแนะว่าควรศึกษาการบริหารจัดการเลิกใช้เขื่อนด้วย แต่เนื่องจากการวิจัยมีการกำหนด

ขอบเขตการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัยไว้แล้ว กอรปกับเป็นเทคนิคทางด้านวิศวกรรมเฉพาะทาง จึงพิจารณานำไปเป็นข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว ขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็น เห็นด้วย

3) การพัฒนากฎหมายรองรับการเลิกใช้เขื่อน เนื่องจากประเทศไทยยังไม่เคย ดำเนินโครงการเลิกใช้งานเขื่อนมาก่อนจึงจำเป็นต้องศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อเสนอผู้รับผิดชอบ ดำเนินการพัฒนากฎหมายให้รองรับการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ประเด็นนี้ผู้เข้าร่วมรับฟัง ความคิดเห็นมีความเห็นสอดคล้องกับผู้วิจัย และเสนอแนะให้เพิ่มกฎหมายปกครอง คือ พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งเมื่อมีประเด็นข้อพิพาท ในที่ดินของรัฐที่ประชาชนเข้าไปอาศัยอยู่ เช่น รอบอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ จำเป็นต้องปฏิบัติตาม กฎหมายฉบับนี้

3.3 ข้อเสนอแนะจากการรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

จากการสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing) ผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นมีข้อเสนอแนะ ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยเป็นอย่างมาก สรุปได้ดังนี้

1) ให้มีทำการศึกษาวิจัยสถานะการใช้งานของแต่ละเขื่อน เพื่อเป็นข้อมูลนำไปสู่ การเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนไว้เบื้องต้น

2) การบริหารจัดการพื้นที่รอบบริเวณเขื่อนซึ่งเป็นที่ดินของรัฐที่อยู่ในการดูแลของ กรมชลประทาน กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่ง ประเทศไทย แต่มีประชาชนบุกรุกเข้าใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าวทำให้เกิดข้อพิพาทเกิดขึ้น เรื่องนี้ เป็นประเด็นด้านกฎหมายเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐ จึงควรมีการพัฒนากฎหมาย เพื่อการบริหารจัดการพื้นที่รอบบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อน ซึ่งเป็นที่ดินของรัฐ ประเภทที่สาธารณะ ประโยชน์ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ที่เกี่ยวกับการบุกรุกที่ดินรอบเขื่อน การใช้ประโยชน์พื้นที่รอบเขื่อน ข้อพิพาทจากการใช้ประโยชน์พื้นที่รอบเขื่อน

3) ควรมีการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการเขื่อนที่เลิกใช้งาน ซึ่งเป็นประเด็น ต่อเนื่องจากการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ด้วยเหตุที่ประเทศไทย ยังไม่มีประสบการณ์ในการดำเนิน โครงการเลิกใช้เขื่อนมาก่อนจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนล่วงหน้า ในเรื่องนี้ ซึ่งรูปแบบการดำเนิน โครงการเลิกใช้เขื่อนอาจใช้แนวทางของประเทศพัฒนาที่มี ประสบการณ์มาเป็นต้นแบบสำหรับประเทศไทย

4) หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบดูแลเขื่อนควรจัดทำฐานข้อมูลเขื่อนของประเทศไทย ให้ครอบคลุมเขื่อนทุกขนาดและทุกประเภท เพื่อประโยชน์ในการเตรียมความพร้อมในการบริหาร

จัดการเพื่อนในอนาคต และเพื่อสามารถจัดลำดับความสำคัญในการประเมินความเสี่ยงเพื่อนจากอายุการใช้งานเพื่อน จากพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเพื่อนและจากภัยพิบัติทางธรรมชาติได้

4. รูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเพื่อนที่ใช้งานไม่ได้

จากผลของการจัดทำรูปแบบกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเพื่อนที่ใช้งานไม่ได้ที่ได้นำเสนอเพื่อการวิพากษ์จากการทำ Hearing และได้ข้อวิพากษ์กับข้อเสนอแนะนั้น การวิจัยได้นำมาปรับปรุงแก้ไขเนื่องจากเห็นว่าเป็นข้อคิดเห็นที่ดีและมีประโยชน์ทำให้รูปแบบที่จัดทำขึ้นมานั้นมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นผลผลิตของการวิจัยที่เป็นการจัดทำกระบวนการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเพื่อนที่ใช้งานไม่ได้ จึงมีโครงสร้างอันเป็นรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.1 ปัจจัยบังคับที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เพื่อนที่ใช้งานไม่ได้

จากการศึกษาวิจัยตามวิธีวิทยาการวิจัยที่ได้กำหนดไว้แล้ว พบว่า การพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เพื่อนที่ใช้งานไม่ได้ แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ การตรวจสอบความเสี่ยงของเพื่อนตามเกณฑ์ที่กำหนด และถ้าเพื่อนมีความเสี่ยงอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับไม่ได้ ไม่คุ้มค่าในการซ่อมแซมก็ต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาตามปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เพื่อนที่ใช้งานไม่ได้ แต่ละช่วงมีรายละเอียด ดังนี้

1) การตรวจสอบความเสี่ยงของเพื่อน

เพื่อนที่ผ่านการใช้งานมายาวนานต้องมีการประเมินความเสี่ยงของเพื่อนเป็นระยะเพื่อตรวจสอบ ประเมินความมั่นคงปลอดภัยของเพื่อน ถ้าผลการประเมินความเสี่ยงของเพื่อนออกมาอยู่ในเกณฑ์ยอมรับไม่ได้ก็ต้องดำเนินการซ่อมแซมเพื่อนให้มีมั่นคงแข็งแรงและปลอดภัย แต่ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าเพื่อนมีความเสี่ยงสูงมากและไม่คุ้มค่าทางเศรษฐกิจหากจะดำเนินการซ่อมแซม และถ้าหากขึ้นใช้งานต่อไปก็อาจเกิดผลกระทบจากกรณีเพื่อนแตกหรือเพื่อนพังสร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมหาดศาล ดังนั้นก่อนการตัดสินใจยุติหรือเลิกใช้เพื่อน ต้องมีการประเมินความเสี่ยงของเพื่อนโดยผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานของรัฐที่เป็นกลาง อาจเป็นหน่วยงานที่มีอยู่เดิม เช่น สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดูแลแหล่งน้ำของประเทศรวมถึงแหล่งน้ำจากเพื่อนหรือรัฐบาลอาจจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาใหม่เพื่อมารับผิดชอบเรื่องนี้เป็นการเฉพาะ เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเพื่อนทั่วประเทศ จัดทำแผนและประเมินความเสี่ยงเพื่อน ตรวจสอบเหตุที่มาของความเสี่ยง

และตรวจสอบสภาพความมั่นคงปลอดภัยเขื่อนทั่วประเทศ ถ้าเขื่อนอยู่ในเกณฑ์ยอมรับไม่ได้ก็ต้องจัดหางบประมาณเข้ามาดำเนินการแก้ไขซ่อมแซมเขื่อนให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน แต่ถ้าเขื่อนมีความเสี่ยงสูงมากและไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ไม่มีความคุ้มค่าลงทุนซ่อมแซมเขื่อน ก็จำเป็นต้องยุติหรือเลิกใช้งานเขื่อนและนำเข้าสู่กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ประเมินร่วมกันเป็นไปตามหลักการมีส่วนร่วม หลักธรรมาภิบาล และหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อไม่ให้เกิดความสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สินไม่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

2) ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

จากการศึกษาวิจัยตามวิธีวิทยาการวิจัยที่ได้กำหนดไว้นั้น พบว่า ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ มีปัจจัยหลัก 9 ด้าน คือ ด้านความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม ด้านเงินทุน โครงการ ด้านกฎหมาย ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ และด้านการเมือง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(1) ด้านความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะ (Dam Safety and Public Safety)

ปัจจัยด้านความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพความปลอดภัยเขื่อนและความเสี่ยงต่อชีวิต ทรัพย์สินของมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องได้รับการพิจารณาในกระบวนการตัดสินใจ และถือว่าเป็นปัจจัยหลักประการแรกที่มีความสำคัญต่อการพิจารณาตัดสินใจว่าจะเลือกวิธีการซ่อมแซมหรือเลิกใช้เขื่อน

ปัจจัยหลักข้อนี้ มี 6 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

(1.1) ความเสี่ยงภัยของเขื่อนเนื่องจากอายุการใช้งาน หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเขื่อนหรือภัยพิบัติทางธรรมชาติ

(1.2) ความเสี่ยงภัยของเขื่อนจากการก่อวินาศกรรม

(1.3) ความเสี่ยงต่ออุทกภัยในพื้นที่ตอนล่างเขื่อนเดิม

(1.4) การคุ้มครองชีวิตมนุษย์ ทรัพย์สิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1.5) ความจำเป็นในการกักเก็บน้ำ เพื่อประโยชน์ในการชลประทาน การเกษตร การอุปโภค-บริโภค การผลิตพลังงานไฟฟ้า และอื่น ๆ

(2) ด้านเศรษฐกิจ (Economy)

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่ช่วยในการตัดสินใจสำหรับอนาคตเขื่อนได้อย่างมีหลักเกณฑ์และมีเหตุผล เมื่อผลการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องที่ได้รับการระบุผ่านกระบวนการเลิกใช้เขื่อนระหว่างการซ่อมแซมเขื่อนให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน ภายใต้มาตรฐาน

สูงสุดด้านวิศวกรรมของสมาคมเขื่อนใหญ่ระหว่างประเทศ (ICOLD) กับการเลิกใช้เขื่อน ซึ่งการตัดสินใจมักจะขึ้นอยู่กับทางเลือกที่มีต้นทุนต่ำสุดของวงจรชีวิต

ปัจจัยหลักข้อนี้ มี 6 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

- (2.1) ผลกระทบต่อรายได้จากการดำเนินงาน
 - (2.2) ต้นทุนในการซ่อมแซมเขื่อนให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน
 - (2.3) ค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการและบำรุงรักษาเขื่อนตามระยะ
 - (2.4) ความเสี่ยงของเขื่อนมีผลทำให้เบียดเบียนภัยสูงขึ้น
 - (2.5) สถานะการชำระหนี้โครงการ
 - (2.6) เกณฑ์ทางการเงินที่ต้องปฏิบัติตามหรือรักษาไว้
- (3) ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณี (Social, Cultural and Heritage)

ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณีเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางสังคม ค่านิยมและผลประโยชน์ของชุมชน ซึ่งอาจเป็นปัจจัยสำคัญในการตอบสนองทางสังคมต่อการเลิกใช้เขื่อนที่เสนอ นอกจากนี้ความสำคัญทางวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนรอบบริเวณเขื่อน อาจเป็นปัจจัยสำคัญในการตอบสนองต่อข้อเสนอในการรักษาสภาพเขื่อน และในทางกลับกัน ก็อาจมีการสนับสนุนจากประชาชนในการเลิกใช้เขื่อน

ปัจจัยหลักข้อนี้ มี 10 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

- (3.1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการ
 - (3.2) การสูญเสียการเข้าถึงที่อยู่อาศัยและพื้นที่ใช้ประโยชน์แบบเดิม
 - (3.3) การประกอบอาชีพดั้งเดิมของชาวพื้นเมือง
 - (3.4) ค่านิยมและผลประโยชน์ของชุมชน
 - (3.5) คุณค่าทางสุนทรียภาพในพื้นที่ที่สูญเสียไป
 - (3.6) ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอยู่รอบบริเวณเขื่อน
 - (3.7) เส้นทางเดินเรือในแม่น้ำ หรือทางน้ำ
 - (3.8) ผลกระทบทางเศรษฐกิจของชุมชนรอบบริเวณเขื่อน
 - (3.9) การสูญเสียบริการที่จัดให้โดยเขื่อน
 - (3.10) โครงสร้างชายฝั่งอ่างเก็บน้ำ เช่น อาคารสูบน้ำ ทำเรือ และอยู่เรือ เป็นต้น
- (4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural Resources and Environment)

ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นกระบวนการในการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากการริเริ่มโครงการที่เสนอไว้ ก่อนที่จะดำเนินการ การระบุผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นไปได้

เพื่อเสนอมาตรการบรรเทาผลกระทบและการคาดการณ์ว่าจะมีผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไม่พึงประสงค์

ปัจจัยหลักข้อนี้ มี 8 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

- (4.1) การฟื้นฟูแม่น้ำ
- (4.2) การเปลี่ยนแปลงทางอุทกวิทยา ชลศาสตร์ และธรณีสัณฐานวิทยา
- (4.3) การเชื่อมโยงเส้นทางอพยพของปลาและสัตว์น้ำชนิดอื่น ๆ
- (4.4) ผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปลา สัตว์น้ำ พืช นก และสัตว์ป่า

ที่ใกล้สูญพันธุ์

- (4.5) การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ
- (4.6) การสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำตามแนวชายฝั่ง
- (4.7) ผลกระทบต่อแม่น้ำและคุณภาพน้ำจากตะกอน
- (4.8) ระดับน้ำและคุณภาพน้ำใต้ดินของชุมชน

(5) ด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรม (Technology and Engineering)

เทคโนโลยีและวิศวกรรมเป็นปัจจัยที่สามารถใช้อธิบายทางเลือกในการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ วิศวกรรมสามารถระบุทางเลือกด้านเทคนิคที่ใช้ในการบรรลุเป้าหมายที่ระบุไว้ และสามารถแยกทางเลือกทางเทคนิคที่สำคัญออกจากทางเลือกที่ไม่สมจริง กระบวนการทางวิศวกรรมยังใช้เทคโนโลยีในการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์จากทางเลือกในการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ และวิเคราะห์ความเสี่ยงที่เกิดจากแต่ละทางเลือก

ปัจจัยหลักข้อนี้ มี 6 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

- (5.1) การเข้าถึงพื้นที่และความสามารถในการขนส่งวัสดุ
- (5.2) ความซับซ้อนในการออกแบบทางวิศวกรรม
- (5.3) ความยากง่ายในการรื้อถอนเขื่อนหรือการตัดแปลงเขื่อน
- (5.4) เทคโนโลยีและวิศวกรรมในการทำงานที่เหมาะสม
- (5.5) มาตรการในการจัดการตะกอนในอ่างเก็บน้ำ
- (5.6) ข้อกำหนดสำหรับมาตรการชั่วคราว เช่น การก่อสร้างคันกั้นน้ำหรือ

การผันน้ำ

(6) ด้านเงินทุนโครงการ (Project Funding)

ปัจจัยด้านเงินทุนโครงการมีความสำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจในการพิจารณาตัดสินใจเลิกหรือไม่เลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ เกือบทุกข้อเสนอในการเลิกหรือไม่เลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ต้องมีการระดมทุนทุกระดับ แหล่งที่มาและปริมาณของเงินทุนจึงเป็นส่วนสำคัญของ

กระบวนการตัดสินใจและอาจเป็นปัจจัยสำคัญในการประเมินความอยู่รอดของทางเลือก ปัจจัยด้านเงินทุน โครงการจึงต้องมีแนวทางการจัดหาเงินทุนเพื่อสนับสนุนการดำเนินการศึกษาวิจัย เช่น การวิเคราะห์ความเป็นไปได้แต่ละทางเลือก การประเมินผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น เพื่อนำข้อมูลมาสนับสนุนกระบวนการตัดสินใจในการเลือกใช้เขื่อน ยังรวมถึงเงินทุนในการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

ปัจจัยหลักข้อนี้ มี 4 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

- (6.1) แหล่งเงินทุนโครงการ
- (6.2) ผู้รับผิดชอบเงินทุนในการดำเนินโครงการเลือกใช้เขื่อน
- (6.3) เงินทุนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินการเลือกใช้เขื่อน
- (6.4) เงินทุนที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูพื้นที่และลุ่มน้ำ

(7) ด้านกฎหมาย (Legal Aspect)

การจะดำเนินการใด ๆ จะต้องมีกฎหมายรองรับหรือต้องปฏิบัติตามภายใต้กฎหมายกำหนด กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการพิจารณาทางเลือก ซึ่งอาจพบปัญหาในข้อกำหนดทางกฎหมายหรือการดำเนินการในกรณีที่ข้อกำหนดทางกฎหมายไม่ชัดเจน ข้อกำหนดของกฎหมายภายในกรอบกฎหมายที่มีอยู่ การอ้างถึงข้อกำหนดและระเบียบที่มีอยู่สามารถช่วยอธิบายและสื่อสารถึงสิ่งที่จำเป็นต้องทำและทำโดยใครทั้งในเรื่องขั้นตอนการตัดสินใจและข้อกำหนดทางกฎหมายที่สำคัญที่ต้องปฏิบัติตามเพื่อช่วยลดความผิดพลาดและช่วยให้เกิดความมั่นใจได้ว่าโครงการจะดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น

ปัจจัยหลักด้านกฎหมาย มี 8 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

- (7.1) ความรับผิดชอบทางกฎหมาย (Legal Accountability) ของเจ้าของเขื่อน
- (7.2) สิทธิความเป็นเจ้าของหรือการโอนกรรมสิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับเขื่อน
- (7.3) ข้อกำหนดทางกฎหมายที่ต้องปฏิบัติ และใบอนุญาตต่าง ๆ
- (7.4) สัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ
- (7.5) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- (7.6) กฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ
- (7.7) กฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคม

และวัฒนธรรม

(7.8) สิทธิการครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินหลังเลือกใช้เขื่อน

(8) ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Strategy)

ประเทศไทยในอดีตเผชิญกับปัญหาและภัยคุกคามจากต่างประเทศ จึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ โดยการก่อสร้างเขื่อนตามแนวชายแดนเพื่อเป็นแนวกันชนหรือด่านสำหรับป้องกันการบุกรุกเข้าประเทศ การพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่อยู่ใกล้แนวชายแดนต้องให้ความสำคัญในปัจจุบันด้วย ปัจจัยหลักข้อนี้ มี 2 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

(8.1) เขื่อนยังมีความจำเป็นและสำคัญสำหรับเป็นแนวกันชนหรือด่านของประเทศ

(8.2) ปัญหาและภัยคุกคามที่มีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในพื้นที่ชายแดน

(9) ด้านการเมือง (Political Aspect)

การเมืองทุกระดับสามารถมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจเป็นอย่างมาก ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ บริบททางการเมืองสามารถกำหนดความต้องการขอบเขตการศึกษาของรัฐ และการมีส่วนร่วมของประชาชน มีอิทธิพลต่อความเป็นไปได้ งบประมาณ และการดำเนินการตามทางเลือกต่าง ๆ การเมืองยังสามารถรองรับกระบวนการตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ รวมถึงการตัดสินใจทั้งหมดในกระบวนการที่เป็นทางการ ความเป็นจริงนี้สามารถปรับปรุงหรือบ่อนทำลายกระบวนการตัดสินใจที่ถูกต้องได้

ปัจจัยหลักข้อนี้ มี 4 ปัจจัยย่อยประกอบการพิจารณาในการตัดสินใจ ได้แก่

(9.1) เข้าใจและตระหนักถึงบริบททางการเมืองของแต่ละพื้นที่

(9.2) เจ้านักการเมืองและผู้นำชุมชนที่สนใจและมีอิทธิพลในพื้นที่ลุ่มหน้า

(9.3) อิทธิพลหรือผลกระทบทางการเมืองจะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์

(9.4) คาดหวังและพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ทั้ง 9 ด้าน จะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทำการประเมินอนาคตเขื่อน เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจนำไปใช้ประกอบการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

4.2 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

จากการศึกษาวิจัยตามวิธีวิทยาการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ นั้น พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ นโยบายรัฐบาลและแผนปฏิบัติการ กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ มีรายละเอียด ดังนี้

1) นโยบายรัฐบาลและแผนปฏิบัติการในการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้

(1) นโยบายรัฐบาล การดำเนินโครงการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้เป็นโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประชาชนและชุมชนจำนวนมาก รัฐบาลต้องกำหนดเป็นนโยบายเพื่อแก้ปัญหาที่รับรู้ว่าจะเกิดขึ้น ซึ่งกลไกในการกำหนดนโยบายรัฐและการมอบหมายให้องค์กรใดเป็นผู้รับผิดชอบเป็นภาระหน้าที่ของคณะรัฐมนตรี

(2) การจัดทำแผนปฏิบัติการ เป็นภาระหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเชื้อเพลิงที่ต้องนำนโยบายรัฐบาลสู่การปฏิบัติการ ในการดำเนินการเพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถทำงานเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องไม่ให้เกิดการดำเนินงานสะดุด สิ่งที่จะช่วยได้และเป็นหลักฐานสำคัญ คือ การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action plan) ในการจัดทำแผนปฏิบัติการต้องมีการกำหนดขั้นตอนการดำเนินการ มีกระบวนการดำเนินการ กรอบระยะเวลาและการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ

2) กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้

เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปได้อย่างเป็นระบบและถูกต้องตามกฎหมาย หน่วยงานของรัฐจะต้องมีกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจน ภายใต้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) หรือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเริ่มต้นโครงการและการกลั่นกรองข้อมูล เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการขั้นตอนนี้เป็นการกลั่นกรองข้อมูลและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากเชื้อเพลิงทั้งทางบกและทางลพ การตรวจสอบความเสี่ยงของเชื้อเพลิง ประเมินค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ของเชื้อเพลิงโดยหน่วยงานของรัฐที่เป็นกลาง ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้รับผิดชอบดูแลเชื้อเพลิง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนตรงไปตรงมา พร้อมระบุสาเหตุสำคัญและชัดเจนที่จะยุติหรือเลิกการใช้เชื้อเพลิง เพื่อนำไปสู่กระบวนการดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิง ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ประเมินก่อนนำไปสู่การตัดสินใจว่าจะเลือกวิธีการเลิกใช้เชื้อเพลิงหรือเลือกวิธีการซ่อมแซมบำรุงรักษาเชื้อเพลิงให้ใช้งานได้ต่อไป ขั้นตอนนี้จากประสบการณ์ของประเทศที่ดำเนินการสำเร็จมาแล้วใช้ระยะเวลาการดำเนินการ ประมาณ 2 ปี

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจ เมื่อผลการพิจารณาในขั้นตอนแรกมีน้ำหนักและมีเหตุผลสำคัญที่จะนำไปสู่การดำเนินการเลิกใช้เชื้อเพลิง ผู้รับผิดชอบโครงการต้องศึกษา วิเคราะห์และประเมินผลโครงการอย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยใช้ฐานข้อมูลจากปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลิกใช้เชื้อเพลิงที่ใช้งานไม่ได้ ทั้ง 9 ด้าน พร้อมประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้มีอำนาจตัดสินใจที่จะพิจารณาตัดสินใจว่ายืนยันเลิกใช้เชื้อเพลิง หรือเลือกวิธีการซ่อมแซมบำรุงรักษาเชื้อเพลิง

ให้ใช้งานได้ตามวัตถุประสงค์เดิม การดำเนินการในขั้นตอนนี้ ใช้ระยะเวลา ประมาณ 2 ปี และกรณีตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนมีวิธีดำเนินการ 3 วิธี ซึ่งแต่ละวิธีมีข้อดีและข้อเสียต่างกัน ดังนี้

(1) การรักษาเขื่อนแต่ตัดแปลงสภาพและเปลี่ยนวัตถุประสงค์การใช้งาน เช่น เปลี่ยนแปลงสภาพการใช้งานจากการกักเก็บน้ำให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

ข้อดี คือ ลดค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษา ค่าดำเนินการ และลดค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนเขื่อน สภาพและสถานะความปลอดภัยของเขื่อนไม่ก่อให้เกิดความเสี่ยง ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ข้อเสีย คือ มีผลกระทบต่อการใช้น้ำเพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ผลกระทบต่อรายได้จากการดำเนินงาน กระทบต่อเศรษฐกิจรอบบริเวณเขื่อน สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศในน้ำ การเข้าถึงที่อยู่อาศัยแบบเดิม โครงสร้างชายฝั่ง การท่องเที่ยวแบบเดิม กิจกรรมนันทนาการ กระทบต่อด่านหรือกั้นชนในการป้องกันประเทศ กระทบต่อระบบทางอุทกวิทยาและการบรรเทาอุทกภัย เป็นต้น

(2) การรื้อถอนเขื่อนออกบางส่วน เพื่อเปิดช่องทางการไหลของน้ำหรือลดความสูงของเขื่อนลงเพื่อลดปริมาณการเก็บกักน้ำ เช่น กรณีที่มีความกังวลในความปลอดภัยเขื่อนและสาธารณะสามารถบรรเทาได้โดยการลดความสูงเขื่อนเปลี่ยนเป็นฝายน้ำล้นหรือการสร้างช่องโหว่บางส่วนในตัวเขื่อน เพื่อลดการรับแรงของโครงสร้าง กรณีเขื่อนทดน้ำใช้วิธีการเปิดประตูระบายน้ำแบบถาวร

ข้อดี คือ เขื่อนยังกักเก็บน้ำใช้ประโยชน์ได้ในปริมาณที่เหมาะสม ลดค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมบำรุงรักษาและการรื้อถอนเขื่อน ลดความเสี่ยงจากการพังทลายของเขื่อน เป็นต้น

ข้อเสียคือ สัตว์น้ำยังไม่สามารถผ่านไปโดยปกติ มีการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศในน้ำ กระทบต่อเศรษฐกิจรอบบริเวณเขื่อน สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม และการเข้าถึงที่อยู่อาศัยแบบเดิม เป็นต้น

(3) การรื้อถอนเขื่อนออกทั้งหมด เพื่อฟื้นฟูแม่น้ำให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่เกิดขึ้นก่อนการก่อสร้างเขื่อน

ข้อดี คือ ไม่มีข้อกังวลเกี่ยวกับการพังทลายของเขื่อน ความรับผิดชอบของเจ้าของเขื่อนและความปลอดภัยของประชาชน คืนสถานะการไหลของแม่น้ำ ช่วยการอพยพของปลา แก๊ไขคุณค่าทางนิเวศวิทยา เป็นต้น

ข้อเสีย คือ มีค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนเขื่อนและค่าใช้จ่ายพิเศษสูง มีผลกระทบต่อคุณภาพน้ำและการใช้น้ำเพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ กระทบต่อเศรษฐกิจรอบบริเวณเขื่อน สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป การเข้าถึงที่อยู่อาศัยแบบเดิม โครงสร้างชายฝั่ง

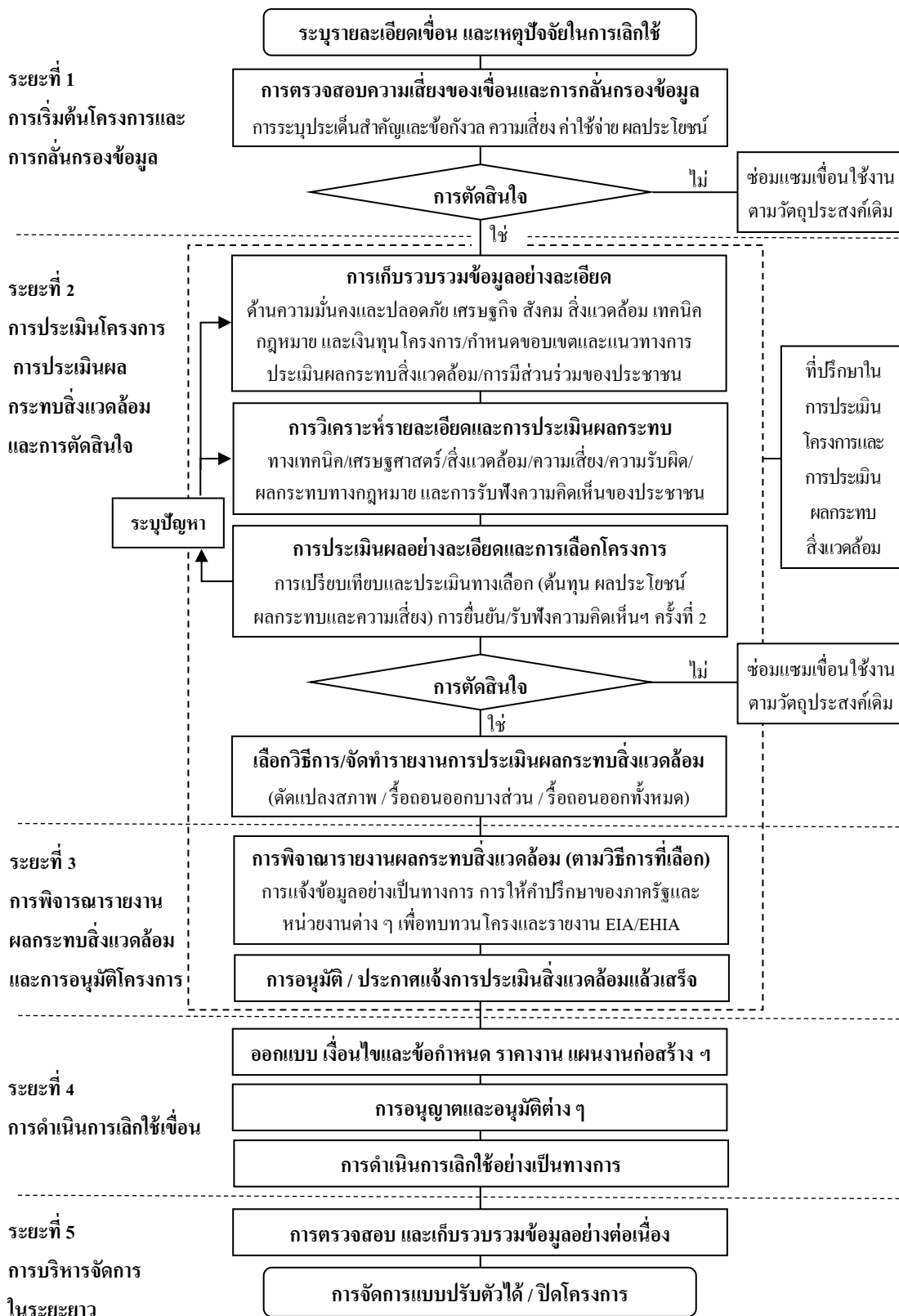
การท่องเที่ยว นันทนาการ การพัฒนาของตะกอนที่ทับถมอยู่เหนือเขื่อน กระทบต่อด้านหรือกันชน ในการป้องกันประเทศ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการอนุมัติโครงการ เมื่อยื่นขออนุญาตใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ ตามวิธีการใดวิธีการหนึ่งแล้วต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) หรือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) และก่อนอนุมัติโครงการต้องตรวจสอบรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมฉบับสมบูรณ์ที่ประกาศให้สาธารณชนทราบอย่างเป็นทางการ โดยผลลัพธ์การประเมินทุกฝ่าย ต้องให้การยอมรับก่อนการดำเนินการโครงการดำเนินการในขั้นตอนนี้ ใช้ระยะเวลา ประมาณ 2 ปี

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเลิกใช้เขื่อน (ตามวิธีการที่เลือก) ขั้นตอนนี้เป็นเทคนิคทางด้านวิศวกรรมเฉพาะทางที่จะต้องออกแบบ จัดทำเงื่อนไขและข้อกำหนด รายการคำนวณแบบแสดงรายการปริมาณงานค่าก่อสร้าง แผนงานก่อสร้างและการควบคุมงานให้เป็นไปตามหลักวิชาการ โดยผู้รับผิดชอบโครงการต้องขออนุญาตและขออนุมัติต่าง ๆ จากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการในขั้นตอนนี้ ใช้ระยะเวลา ประมาณ 3 ปี

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการในระยะยาว เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบ และประเมินผล ภายหลังจากการดำเนินการเลิกใช้เขื่อน เพื่อประเมินประสิทธิภาพของมาตรการลดผลกระทบ และประเมินผลที่ได้รับจากการเลิกใช้เขื่อน รวมทั้งผลการประเมินทางวิทยาศาสตร์ที่คาดการณ์ไว้กับมาตรฐานที่ยอมรับได้ การดำเนินการในขั้นตอนนี้ ใช้ระยะเวลา ประมาณ 5 ปี

ซึ่งทั้ง 5 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปเป็นผังการตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ (Inactive Dams Decommissioning Decision-Making Flowchart) ดังแสดงในภาพประกอบที่ 5.11 (ดูภาพประกอบที่ 5.11)

ภาพประกอบที่ 5.11 แผนผังการตัดสินใจเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้ (Inactive Dams Decommissioning Decision-Making Flowchart)

3) กฎหมายรองรับการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้

จากการศึกษาวิจัยตามวิธีวิทยาการวิจัยที่ได้กำหนดไว้นั้น พบว่า การพัฒนาโครงการก่อสร้างเขื่อนหรือเลิกการใช้เขื่อนเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่อาจกระทบกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประชาชนและชุมชนจำนวนมาก การดำเนินโครงการต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในการได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการใด ๆ และจะต้องมีกฎหมายรองรับหรือต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดภายใต้หลักธรรมาภิบาล เพื่อช่วยลดความผิดพลาดและช่วยให้เกิดความมั่นใจได้ว่าขั้นตอนการตัดสินใจและการดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อนเป็นไปได้อย่างราบรื่น ดังนี้

(1) ด้านการส่งเสริม รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วม การดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อนเป็นโครงการขนาดใหญ่อาจกระทบคุณภาพสิ่งแวดล้อม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก ผู้รับผิดชอบโครงการต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) หรือจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) แล้วแต่กรณีภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และระหว่างการดำเนินโครงการต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็น ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 หรือถ้าประชาชนเข้าชื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อให้ความเห็นชอบในการออกเสียง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด ต้องดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2564 รวมทั้งต้องเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนด

(2) ด้านการจัดการที่ดิน ที่ดินที่ตั้งเขื่อนและอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของหลายหน่วยงาน ผู้รับผิดชอบโครงการเลิกใช้เขื่อนต้องปฏิบัติตามกฎหมายหลายฉบับ อาทิ ที่ดินที่อยู่ในเขตป่าไม้และป่าสงวนต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กรณีเป็นที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ในส่วนที่เป็นที่ธรณีสงฆ์ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และที่ราชพัสดุต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 รวมถึงที่ดินเอกชนที่ได้มาโดยการจัดซื้อและการเวนคืนในทางกฎหมายตกเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินเป็นอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบจะดำเนินการต่อไป กรณีเกิดข้อพิพาทขึ้นเกี่ยวกับที่ดินของรัฐต้องใช้กฎหมายปกครองคือ พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(3) ด้านการควบคุมอาคาร เชื่อกันได้ว่าเป็นอาคารตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 เพราะฉะนั้นการขออนุญาตและอนุมัติต่าง ๆ ของโครงการเลิกใช้งานขึ้นอยู่กับปฏิบัติกรภายใต้กฎหมายฉบับนี้ และการดำเนินโครงการเขื่อนเป็นโครงการที่ปิดกั้นลำน้ำ การดำเนินการต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พุทธศักราช 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กรณีมีการขุดและถมดินในกรอบที่กฎหมายกำหนดต้องขออนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามที่พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติมกำหนด วิศวกรควบคุมงานโครงการมีอำนาจหน้าที่และปฏิบัติการภายใต้พระราชบัญญัติวิศวกร พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(4) ด้านทรัพยากรและภัยพิบัติทางธรรมชาติ น้ำเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย แหล่งน้ำสำคัญของประเทศจึงอยู่ภายใต้การควบคุมของหน่วยงานของรัฐ ดังนั้นการดำเนินโครงการเลิกใช้เขื่อนเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำโดยตรงการปฏิบัติการต้องได้รับการแนะนำจากหน่วยงานของรัฐที่กำกับดูแลตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ส่วนการบริหารจัดการน้ำ การป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำ รวมถึงการคมนาคมทางน้ำที่อยู่ในเขตชลประทานต้องปฏิบัติตามใต้พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมถึงการจัดการสัตว์น้ำที่รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

จากการวิเคราะห์ปัจจัยด้านกฎหมายนั้นจะเห็นถึงความสำคัญหากจะดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้แล้วจะต้องนำเอากฎหมายที่ใช้บังคับกับกรณีการจัดสร้างเขื่อนที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายดังนั้นเมื่อจะเลิกใช้เขื่อนก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายด้วยเช่นกัน กฎหมายจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะรองรับการดำเนินการเลิกใช้เขื่อนที่ใช้งานไม่ได้